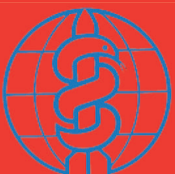
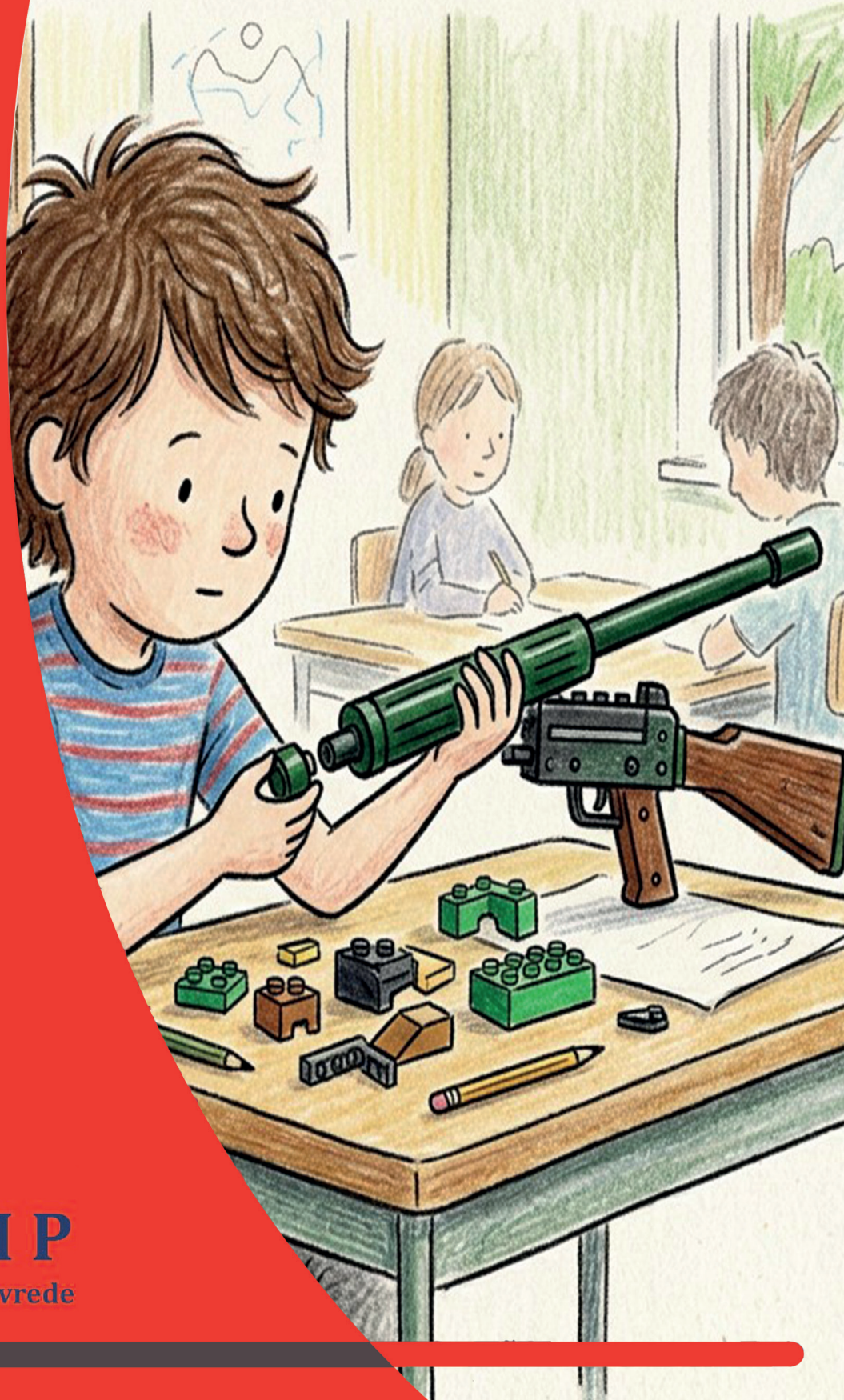

NIEUWSBRIEF

NVMP-ARTSEN VOOR VREDE

IPPNW.ORG

NVMP

Artsen voor vrede

Uitgave van NVMP-Artsen voor vrede.

Verschijnt 2 keer per jaar

Colofon**Redactie**

M. Bakker
 L. van Bergen (hoofdredacteur)
 E.C. Mudde
 M. Tyssen
 W.J.E. Verheggen (eindredacteur)
 B. Sweerts (corrector)

Redactie-adres

Postbus 199, 4190 CD Geldermalsen,
 telefoon: 06-42009559, e-mail: office@nvmp.org
 Internet: www.nvmp.org
 Hier kunt u ook vorige nummers van de
 Nieuwsbrief bekijken.

Vormgeving / druk

Equipe, Heerenveen
 SMG Groep

Kopijsluiting

Inleveren kopij voor 15 november 2026.

Bureau

Voor NVMP: Postbus 199,
 4190 CD Geldermalsen,
 telefoon: 06-42009559, e-mail: office@nvmp.org

Contributies

Leden betalen vanaf €180,-/jaar
 (www.nvmp.org/word-lid/)
 Opzegging lidmaatschap uiterlijk 1 december.
 Begunstigers dragen bij naar vermogen
 (www.nvmp.org/begunstigers/)
 Vrienden: www.nvmp.org/doneren/
 IBAN NVMP: NL36TRIO0379714329

Copyright

Overnemen van artikelen uit de Nieuwsbrief is
 toegestaan met vermelding van de bron.

Bij de voorplaat

Maatschappelijke militarisering neemt toe

Redactioneel

Het zijn vreemde tijden. Aan de ene kant het normale 'is het alweer een half jaar geleden dat de vorige Nieuwsbrief op de mat viel' en aan de andere kant: 'Zit die Trump echt pas een jaar en een paar maanden op het pluche'? De tijd schrijft overal even snel voorwaarts, maar de beleving van tijd is, in mijn herinnering althans, nog nooit zo uiteenlopend geweest.

Ook medisch-polemologisch zijn het, laat ik het zo zeggen, interessante tijden (en als polemologen zeggen dat het interessante tijden zijn, zijn het zelden of nooit leuke tijden). In Oekraïne en Soedan gaat het moorden maar door en door. De volslagen idiote oorlog die Israël en Amerika in de Golf zijn begonnen, houdt de wereldeconomie in een greep. In Gaza worden nog steeds hulpgoederen tegengehouden, hulpverleners ver op zee geënterd, gezondheidswerkers – evenals journalisten – bovenproportioneel gedood. En als de artsen en verpleegkundigen niet lichamelijk ten onder gaan, dan gaan zij het in steeds grotere mate wel geestelijk. Ook op de Westoever – waar naar mijn idee al eerder van 'genocide in intentie' sprake was dan in Gaza – wordt de situatie steeds hopeloziger, maar ook hier blijft (in ieder geval tot het moment van schrijven), net als bij het enteren en gevangenzetten van ook enkele Nederlandse deelnemers aan de *flotilla* een hard afkeurend geluid van onze voormalige 'Rode Lijn'-demonstrant Rob Jetten uit. En dan heb ik het niet eens over de grootste ramp die nog steeds op ons afkomt, de klimaatverandering, en die door rechts alweer wordt gebagatelliseerd alleen maar omdat (juist dóór het nemen van maatregelen) het aller-, allergenste scenario als ir-reëel is gekenschetst. Meer en meer wordt

duidelijk dat dit eerste kabinet-Jetten in feite het eerste kabinet-Yesilgöz is.

Maar in al die roerige en onzekere tijden is er gelukkig één on(t)roerende zekerheid: ieder half jaar ligt er weer een Nieuwsbrief en ook ditmaal weer met een keur aan verschillende onderwerpen. Zo is er naast de gebruikelijke boekbesprekingen en de samenvattingen van artikelen uit *Medicine, Conflict and Survival*, een artikel over de oorlog in Iran aan de hand van een reeds jaren geleden verschenen boek; een stuk van de groep Artsen voor Gaza, een interview met de jonge antikernwapenonderzoeker Sterre van Buuren en een artikel over een geval van medisch verzet in de Tweede Wereldoorlog. Verder kunt u een verslag lezen van de opening van een tentoonstelling in Amsterdam van het Berlijnse Friedensmuseum/Anti-Kriegs Museum dat weer wordt afgewisseld met weer een mooi 'componisten over oorlog en vrede'-artikel waarbij de herinnering aan de ontploffing van de kerncentrale in Tsjernobyl centraal staat.

De al genoemde Rob Jetten is met 'zijn' kabinet het lijdend voorwerp in een artikel over het Non-Proliferatie Verdrag. Dat kabinet is heel erg voor oorlogsvoorbereiding, iets wat in de column op de hak wordt genomen. Kortom: een sterk afwisselende Nieuwsbrief weer die vast en zeker een mooi begin vormt van een hopelijk niet te warme zomer.

Overigens ben ik van mening dat Abu Hassan-Safiya en alle andere vanwege hun werk vastgezette gezondheidswerkers waar ook ter wereld onmiddellijk moeten worden vrijgelaten.

Leo van Bergen

Inhoud

Woord van het bestuur	3	Boekbespreking: de Villa	11
Kabinet-Jetten neemt afscheid van het Non Proliferatie Verdrag	4	Boekbespreking: <i>No to Nuclear</i>	14
De 'krankzinnige' Frieda Blankenstein	5	Oorlog aan den oorlog	16
Column	7	Componisten en oorlog en vrede: Hildur Gunnarsdóttir	18
Oorlog in Iran	8	Genocide in Gaza	20
Het oorlogsrecht in de problemen?	9	Interview met Sterre van Buuren	22

Draag als arts zorg voor vrede, niet voor militarisering

Jona Walk

Terwijl de oorlog in Oekraïne al vier jaar levens eist, zetten weinig Europese politici zich in voor vrede. In plaats van diplomatie en de-escalatie wordt gepleit voor een grotere Europese inmenging in het conflict, en het verder bewapenen van ons continent. Zelfs Europese kernwapens zijn geen taboe meer. Deze investering in oorlog gaat gepaard met een militarisering van onze samenleving: het normaliseren en zelfs verheerlijken van geweld in de media, wervingsmateriaal voor het leger op onze scholen, ons belastinggeld dat naar dodelijke drones gaat en naar bommen in plaats van naar sociale voorzieningen. De NVMP-AvV is bijzonder verontrust door signalen dat ook de zorg zal worden heringericht om oorlogsgeweld te accommoderen.

Verschillende ziekenhuizen zijn in ge-

sprek met Defensie over voorbereidingen op een gewapend conflict waarbij NAVO- en/of Nederlandse soldaten direct betrokken zijn. Medewerkers van defensie leggen uit dat de zorg voor gewonde militairen dan een deel van de civiele zorg zal opeisen, met als gevolg het afschalen van civiele zorg. Hoe dit er precies uit zal gaan zien is nog niet bij ons bekend. Mogelijk wordt een deel van de zorg standaard gereserveerd voor gewonde militairen. Maar naar ons weten is niet uitgesloten dat Defensie de leiding zal nemen over de gehele verdeling van de zorgcapaciteit in Nederland. Ook in Navo-landen als Duitsland en Engeland wordt deze discussie gevoerd. Er is geen transparantie en ook geen democratische controle over hoe dit moet worden ingericht

De medische ethiek staat het ons als artsen echter niet toe onderscheid te maken tussen militairen en burgers in het verlenen van zorg. Maar in beide van de hierboven genoemde scenario's zal dit in de praktijk wel gaan gebeuren. Op zijn minst zal Defensie tijdens een gewapend conflict standaard een

deel van schaarse middelen zoals bloedproducten en intensive care-bedden reserveren. Het is nog maar de vraag of wij als artsen in die situatie de autonomie kunnen behouden om onze eed na te leven. De Noodwet Geneeskundigen – van kracht sinds 1971 – geeft de overheid bijzondere macht om artsen verplichtingen op te leggen in oorlogstijd. Deze wet wordt vaak erg oppervlakkig uitgelegd als een wet die artsen kan dwingen hun praktijk open te houden in tijden van crisis. Maar de wet biedt de overheid veel meer mogelijkheden. Het geeft haar ook de macht om artsen voor te schrijven waar ze moeten gaan werken en welk type zorg ze daar moeten gaan verlenen, onder dreiging van gevangenisstraf.

Het is in ieder geval zeker dat oorlog grote gevolgen zou hebben voor de toegankelijkheid van onze ziekenhuizen. Hierover wordt de bevolking niet- of nauwelijks eerlijk voorgelicht. Om ons heen zien wij artsen meegaan in de retoriek en meewerken aan de voorbereidingen van Defensie. Dat zouden we niet moeten doen. Onze rol is juist om ons, juist nu, uit te spre-

ken tegen verdere militarisering van de gezondheidszorg. Bij grootschalige vernietiging van infrastructuur door cyberaanvallen en bombardementen op Nederlands grondgebied, en al helemaal bij de inzet van kernwapens, zal zorg van enige betekenis een illusie zijn. Ook artsen moeten dit duidelijk maken aan de politiek, het publiek, hun patiënten. Want wat je niet kan genezen moet je voorkomen. ❗

Triage en beddenkort in tijden van oorlog (AI-afbeelding gemaakt door IPPNW-Duitsland)

Kabinet-Jetten neemt afscheid van het Non Proliferatie Verdrag

Wil Verheggen

We worden vrijwel dagelijks geconfronteerd met heftige oorlogsretoriek. Zo worden we klaargestoomd voor een mogelijke uitbreiding naar heel Europa van de oorlog in Oekraïne. Als reactie daarop kun je niet genoeg waarschuwen voor de gevaren van kernbewapening. De modernisering van de kernbewapening met hun afleversystemen brengt de wereld sluipenderwijs in een toestand met een nucleaire dreiging van het hoogste niveau. Conform het coalitieakkoord 'Aan de Slag' (2026-2030) van het kabinet-Jetten wordt de versterking van de Europese nucleaire afschrikking onderschreven, maar er staat niets in over kernwapen-beheersing.

VN-secretaris-generaal António Guterres heeft onlangs een indringende waarschuwing afgegeven vanwege het aflopen van het *New Start*-verdrag op 5 februari. Sindsdien zijn er in meer dan vijftig jaar geen bindende limieten meer voor de kernwapens van de VS en Rusland, samen goed voor 90% van de ruim 9600 kernwapens wereldwijd. Een kernoorlog is rampzalig maar niet meer ondenkbaar. Zelfs een regionale oorlog waarbij 'slechts' 100 kernwapens exploderen boven steden brengt zoveel roet in de stratosfeer dat het genoeg is om het zonlicht te blokkeren. Het gevolg is een daling van de temperatuur op aarde met enkele graden, waardoor de landbouw wereldwijd instort. Afgezien van de honderden miljoenen doden zal een grootschalige nucleaire oorlog leiden tot een temperatuurdaling van 20 tot 30 graden Celsius, wat de aarde in een nucleaire winter stort.

De ontwikkeling van kleine tactische kernwapens voor op het slagveld sug-

gereert dat de krachtiger strategische kernwapens niet nodig zijn. Ik vrees dat die suggestie onjuist is en dat met het gebruik van tactische kernwapens de lont in het mondiale nucleaire kruitvat wordt aangestoken.

Geldverslindende nucleaire modernisering

Alle negen landen met kernwapens zijn druk bezig hun kernwapenarsenalen en hun afleveringssystemen te moderniseren. Ik noem daarbij onder andere de nucleaire Poseidonsupertorpedo met een bereik van 10.000 kilometer, supersonische kernraketten, de vernieuwde intercontinentale ballistische raket LGM-35A Sentinel, nucleaire kruisraketten die 24 uur in de lucht kunnen rondspoken, het houdt niet op. In dat licht is de geldverslindende modernisering een grote geldverspilling en onnodig, het maakt tenslotte niet uit of je de wereld met oude of moderne kernwapens deels of geheel vernietigt.

Gezien de huidige geopolitieke spanningen zijn er diverse landen die overwegen eigen kernwapens te ontwikkelen. Iran staat of stond dicht bij de ontwikkeling van een kernwapen, officieel ontkent het kernwapens te produceren. In Zuid-Korea is 76% van de bevolking voor eigen kernwapens,

en wordt er getwijfeld aan de bescherming van de nucleaire paraplu van de VS. Saoedi-Arabië heeft verklaard dat wanneer Iran over kernwapens gaat beschikken, het zo snel mogelijk wil volgen. Oekraïne heeft bij het uiteenvallen van de Sovjet-Unie tussen 1994 en 1996 zijn kernwapens, die weliswaar onder controle van Rusland stonden, ontmanteld en afgestaan. Nu Oekraïne in oorlog is met Rusland stelde Zelensky dat Oekraïne lid moet worden van de NAVO, of anders kernwapens wil ontwikkelen voor de eigen veiligheid.

Niet voor niets is naast de waarschuwing van António Guterres de *Doomsday Clock* van de kernwetenschappers van het *Bulletin of the Atomic Scientists* vier seconden vooruitgezet naar 85 seconden voor middernacht. De huidige geopolitieke conflicten hebben de spanningen tussen de kernmachten fors geëscaleerd.

Gevaar van Artificial Intelligence

Nieuwe technologieën zoals de toepassing van Artificiële Intelligentie (AI) in de militaire systemen vormen een groeiend risico op miscalculaties in de alarmsystemen. AI-systemen reageren uiterst snel, sneller dan mensen. Voor diplomatie of menselijk handelen is minder tijd. AI is afhankelijk van de ingevoerde data, wat kan leiden tot fouten bij de selectie van aanvalsdelen. Miscommunicatie kan onbedoeld leiden tot een grootschalig conflict, waarbij de inzet van kernwapens niet ondenkbaar is. Een escalatie van militair geweld ligt op de loer en kan leiden tot een vrijwel autonoom proces van die escalatie. Het lijkt allemaal ver weg, dat is het helaas niet. In het coalitieakkoord Aan de Slag (2026-2030) van het kabinet-Jetten staat: 'Ook staan we constructief tegenover het versterken van een Europese nucleaire afschrikking. We treden toe tot het Verdrag van Aken'. Dit Verdrag van Aken verwijst naar verregaande samenwerking tussen Frankrijk en Duits-

De 'krankzinnige' Frieda van Blankenstein

Leo van Bergen

Een tiental jaren geleden publiceerde Hannah van den Ende het boek *'Vergeet niet dat je arts bent'* waarin een aantal malen Joodse artsen worden opgevoerd die Joodse patiënten opzettelijk misdiagnosticeerden in een (vaak ijdele) poging hen voor deportatie en moord te behoeden. Er is verder de bekende casus van de latere filmer Louis van Gasteren die door psychiater Lambertus van der Horst in de Valeriuskliniek werd opgenomen en gek verklaard, in de (wel ingeloste) hoop dat dit hem strafvermindering zou opleveren voor de moord op een Joodse onderduiker die een gevaar voor het verzet dreigde te worden.

(Na de oorlog zal Van Gasteren hiervoor worden vrijgesproken, maar het incident heeft hem zijn hele leven

Frieda en Tobias van Blankenstein

achtervolgd.) Het onderstaande is een combinatie van beide. Een joodse

vrouw, de Groningse Frieda van Blankenstein, die door opzettelijke misdiagnose van niet-joodse artsen de oorlog overleeft. Het is een voorpublicatie van het binnenkort te verschijnen boek: *De Shoah ontrokken*.

Begin augustus 1942 duikt Frieda vanuit de Westerdrift te Haren onder. Maar zij heeft weinig geluk. Haar NSB-overburen laten de autoriteiten weten dat haar zoon, de ondergedoken Tobias van Blankenstein, is thuisgekomen. Dat blijkt – uiteraard – niet te kloppen. Het betreft een jongeman uit Amsterdam die vanwege de razzia's daar, naar Groningen is gevlucht en op hetzelfde adres als Frieda onderdak heeft gekregen. Ondanks een poging van de Harense Hervormde Gemeente haar van vervolging te vrijwaren door tegenover de Duitse overheid te verklaren dat zij *'einer Christlichen Konfession angehörig ist'*, wordt Frieda gearresteerd. Via de Groningse gevangenis komt zij in Westerbork

Vervolg op pagina 6

land. Hoewel het verdrag kernwapens niet expliciet noemt, heeft Frankrijk (als enige kernwapenmacht in de EU) via dit verdrag de deur opengezet voor gesprekken over een Europese nucleaire afschrikking. In dat licht zullen de Europese landen moeten meebetalen aan deze kostbare nucleaire ambities zei Macron onlangs.

Jetten verlaat het Non Proliferatie Verdrag

Het kabinet-Jetten maakt een draai vergeleken met het beleid van de kabinetten-Rutte ten aanzien van kernbewapening. Het Nederlands beleid ten aanzien van kernwapens was voorheen consistent gebaseerd op het behoud van de NAVO-kernwapentaak, gecombineerd met een pleidooi

voor stapsgewijze ontwapening met bindende internationale verdragen en controles. Hoewel ik onder Rutte niets van de stapsgewijze nucleaire ontwapening heb gezien, kan het kabinet-Jetten beter worden aangemoedigd, omwille van een mondiale nucleaire veiligheid, actief te streven naar een alomvattende, onomkeerbare en controleerbare nucleaire ontwapening, in lijn met het VN Non Proliferatie Verdrag (NPV) uit 1970. Het NPV beperkt het bezit van kernwapens tot de toenmalige kernwapenstaten: de VS, Groot-Brittannië, Frankrijk, Rusland en China. Het richt zich op nucleaire ontwapening, het tegengaan van de verspreiding van kernwapens en het recht op het vreedzaam gebruik van kernenergie. 190 landen, waaron-

der Nederland met bijna alle EU-leden, hebben dit verdrag ondertekend. Nu staat ons kabinet positief tegenover het versterken van de Europese nucleaire afschrikking, en verlaat hiermee in feite het NPV.

Kernwapenbeheersing is geen teken van zwakte

Het kan bij herhaling niet duidelijk genoeg worden gezegd dat ook bij een beperkt kernwapengebruik geen enkel medisch antwoord mogelijk is, en dat het huidige mondiale kernwapenbeleid leidt tot een wereld waarin technologie de menselijke controle overheerst. Kernwapenbeheersing is geen teken van zwakte, maar de enige rationele weg om een mondiale, niet te herstellen ramp te voorkomen. ❄

terecht. Daar verblijft op dat moment de tandarts J. Sanders Ezn, ‘*een der corypheeën van het beroep*’, volgens de latere hoogleraar Maarten Hut, toen assistent-algemene chirurgie te Groningen. Hij heeft veel contact met hem, zowel professioneel als privé.

Westerbork heeft in die dagen nog een aantal ‘goede’ kampbewaarders. Zij staan toe dat Hut bij Sanders op visite komt, en hem dan, op zijn eigen verantwoordelijkheid, hele dagen mee naar Groningen neemt; dagen waarop Sanders fiks wordt bijgespekt. Ook stuurt Sanders, die de oorlog overleeft, diverse keren patiënten naar hem toe ter onderzoek en behandeling (of onder het mom van ‘onderzoek en behandeling’), die Hut dan weer met regelmaat terugvraagt voor ‘verdere “behandeling”’. Het zijn ziekenhuisvisites die worden benut om bij familie langs te gaan en te informeren hoe het gaat. Frieda is één van die ‘patiënten’ die door Sanders naar Hut – die haar kent door zijn vriendschap met haar echtgenoot Bernard Herman – worden verwezen. Hij kan haar echter moeilijk voor lange tijd opnemen, ook omdat de afdeling algemene chirurgie wordt geleid door de hoogleraar Leendert Daniël Eerland, een na de oorlog als ‘eminent’ bekend geworden en geridderde chirurg, die als eerste, in 1945, een hartoperatie uitvoert. Het is niet dat Eerland, aldus Hut, een collaborateur is, maar hij is wel bang en doet daardoor ‘wel eens dingen, die niet “goed” zijn.

Er wordt besloten dat Frieda aan een gynaecologische aandoening lijdt. Het hoofd van de afdeling gynaecologie, Riek Klaassens, wordt ingeschakeld. Die blijkt bereid zijn medewerking aan deze overtreding van de Hippocratische eed te verlenen. Hij stelt een uteruscarcinoom vast, wat een operatie vereist die in Westerbork niet kan worden uitgevoerd. Ook het daarmee verkregen uitstel kan echter niet eeuwig duren. Dus wordt de afdeling neurologie-psychiatrie ingeschakeld. Frieda krijgt te horen na haar zogenaamde operatie net te doen alsof ze zwaar depressief en suïcidaal is om zodoende de schijn van krankzinnigheid te wekken. Dit laatste met het oog op het feit dat de Duitsers in Westerbork psychiatrische patiënten liever kwijt dan rijk

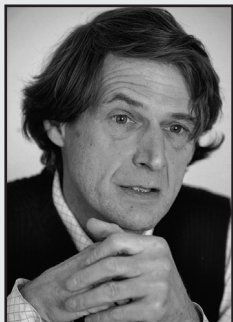
zijn. Te verstoring voor het proces. Om dit geloofwaardig te maken dragen assistent-gynaecologie C.L. van Woelder en verpleegster Jantje Leistra – die met Frieda bevriend is en van haar te horen had gekregen maar één wens te hebben: niet terug naar Westerbork! – dragen haar op al de haar verstrekte geneesmiddelen op te sparen, en dat vooral aan Jan en Alleman te laten weten. Haar zogenaamde suïcidale neigingen moeten algemeen bekend worden. Vervolgens dient Van Woelder haar, uiteraard met instemming van Frieda, zwaar verdoovende middelen toe, beginnend op de dag voordat zij eigenlijk naar Westerbork moet terugkeren. Leistra werkt in die periode de opgespaarde medicijnen weg waardoor het lijkt alsof Frieda een suïcidepoging heeft ondernomen.

De mare wordt rondgestrooid dat ze niet helemaal goed bij haar hoofd is. Als zij uit haar nagenoeg comateuze toestand ontwaakt, speelt Frieda haar rol met verve en doet alsof ze de weg helemaal kwijt is. Het gehoopte effect wordt bereikt. Op 18 januari verklaart de dienstdoende neuroloog, wiens naam helaas onbekend is, dat zij ‘typisch manisch depressief’ gedrag vertoont waarop hij een krankzinnigheidsverklaring afgeeft die op 6 februari wordt bevestigd. Twee dagen later wordt ze ontslagen naar het gereformeerde gesticht Dennenoord te Zuidlaren. Daar duikt zij onder haar eigen naam als patiënt onder. Van het personeel heeft ze weinig te vrezen, maar gaat dat ook op voor de patiënten? Eén van hen voegt haar naar verluidt toe: ‘Ik weet wel wie jij bent, Jeude van Blankenstein!’. Maar, al is de schrik groot, veel kwaad blijkt het niet te doen. Immers: aan de patiënten in Dennenoord is een steekje los. Frieda verblijft de rest van de oorlog in het gesticht, waar ze, in de tijden dat de kust veilig is, als secretaresse werkt.

Het is allemaal ongelooflijk moedig van de artsen, het verplegend personeel en zeer zeker ook van haarzelf. Dit kan natuurlijk als aanwijzing gelden dat Joden met vriendschappen buiten Joodse kring een grotere kans op overleven hadden dan anderen, zoals zoon Tobias herhaaldelijk in de door hem geschreven onderduikdag-

boeken opmerkt. Maar dit neemt niet weg dat ‘heel veel geluk’ de woorden zijn die bij het verklaren van Frieda’s overleven als eerste opkomen, zeker als wordt bedacht dat in de laatste oorlogsmaanden veel patiënten uit Dennenoord worden verplaatst omdat er plaats gemaakt moet worden voor Duitse gewonden. Een deel van hen komt bijvoorbeeld terecht in Franeker waar dysenterie uitbreekt. Zij keren met 56 mensen minder naar Zuid-Laren terug.

Na de oorlog probeert Tobias een *Yad Vashem* ‘Rechtvaardige onder de Volkeren’-onderscheiding voor Leistra en Van Woelder te krijgen. Vergeefs. Het is een omissie die Hut zeer betreurt want het werk dat zij hebben gedaan, is ‘zonder meer als levensgevaarlijk te bestempelen’. ❁

Marc Cosyns

Beste lezer, ik richt me deze keer rechtstreeks tot jou:

Heb jij al je eigen kernkopwapentje in huis? Nog niet, dan wordt het hoog tijd! Je kan er nu zo eentje bestellen, onder Franse paraplu. Vergis je niet, zo een kernkopje in je huis is niet hetzelfde als een SMR-etje in je tuin. Een wat? Een *small modular reactor* is een zeer efficiënte kerncentrale in zulke kleine afmetingen dat je ze online geleverd kan krijgen om in je tuin te plaatsen. De meest geavanceerde modellen, met een vermogen van 10 MW, zijn drukwatermodellen die weliswaar uranium als brandstof gebruiken maar hun nucleaire afval kunnen recyclen en gebruiken als brandstof. Vergis je niet, je kan met die afval niet je eigen kernkopje fabriceren, daarvoor heb je nog altijd die paraplu van de Franse president Macron nodig.

Kernkopwapens zijn niet te recyclen en ook nog niet online leverbaar. Nu nog niet meteen, maar toch, laten we er ons op voorbereiden want oorlogsdelen is alom. Het begon met noodpakketten voor 'in crisisituaties'. Want zo een noodpakket, dat heb je al in huis, toch?! Weet, je kan echt niet zonder! Ik zou bijna durven zeggen het is een ethische plicht. De Belgische commissaris Hadja Lahbib, *European Commissioner for Equality, Preparedness and Crisis Management*, lanceerde vorig jaar, op 26 maart 2025, het zogenoemde paraatheidsplan van de Europese Commissie. De EU wil niet enkel de militaire paraatheid verhogen, ook bij burgers is een andere, pro-actievere, mentaliteit nodig. 'De nieuwe realiteit vereist een nieuw niveau van paraatheid in Europa' klonk het en er werd meteen een Europese Paraatheidsdag aan gekoppeld. Het plan telt 30 actiepunten waarbij het noodpakket de lijst aanvoert. Lidstaten moeten hun burgers aanmoedigen om een voorraad aan te leggen van 'essentiële benodigdheden' om zo minimaal 72 uren, ook wel 3 dagen genoemd, te kunnen overleven zonder hulp van buitenaf. Maar Europa wil niet *top down* opleggen wat die essentiële benodigdheden zijn, de lidstaten zelf 'moeten' uitzoeken, afhankelijk van hun locatie, wat te voorzien en 'mogen' zelf kiezen voor de invulling. Zoals alles in Europa is dit noodpakket ook maatwerk. Finland opperde meteen een wapen toe te voegen aan hun pakket vanwege hun locatie naast Rusland. België en Nederland liggen wat verder verwijderd, wat stelden zij voor?

België heeft een Nationaal Crisiscentrum (NCCN), nog niet gedefederaliseerd, met een website leesbaar in Nederlands, Frans, Duits en Engels, nog niet in Arabisch.

België hanteert er de volgende definitie: 'Een noodpakket is een verzameling van spullen die je kan gebruiken in een noodsituatie. Door thuis een noodpakket samen te stellen, ben je voorbereid om snel te evacueren of enkele uren of dagen binnen te blijven, of zonder elektriciteit, water, gas of internet te overbruggen.' Nog eens samengevat luidt het als volgt: Je noodpakket bestaat uit twee delen: een rugzak of tas die je snel kan meenemen, met een aantal belangrijke basisspullen, en een noodpakket voor in huis, voor als je dient te schuilen en het huis niet uit kan.

In Nederland heeft men een Nationaal Crisis Centrum (NCC) dat de besluitvorming bij een (dreigende) crisis ondersteunt. De informatie over het noodpakket laat men over aan het bestuur van de 25 veiligheidsregio's die het land telt. De burgemeesters van de deelnemende gemeenten vormen hiervan het bestuur. Ze hanteren een gelijkaardige definitie als het Belgisch Nationaal Crisiscentrum maar leggen meteen de nadruk op de gemakkelijke samenstelling ervan door je zelf: 'Een noodpakket is een pakket met de belangrijkste voorwerpen om uzelf te redden in geval van een noodsituatie. Een noodpakket samenstellen is makkelijk. De meeste spullen heeft u waarschijnlijk al in huis.' In deze definitie merkt de opmerkelijke lezer het gebruik van 'voorwerpen' en 'spullen' door

elkaar. In Nederland wordt de definitie ook meteen gevolgd door: Let op: De Rijksoverheid geeft nooit gratis noodpakketten weg. Ontvangt u een bericht voor het aanvragen van een (gratis) noodpakket? Let dan goed op. Klik nooit op een link of telefoonnummer als u twijfelt aan de echtheid van een bericht. Kijk voor meer informatie op veiliginternetten.nl.

Vormt deze invulling met waarschuwing nu het wezenlijke verschil tussen België en Nederland, vraag ik me af, beste lezer. Terwijl ik dit schrijf op dinsdag 19 mei krijg ik een noodpakket-alert (in de periode waar ik denk en schrijf over een onderwerp maak ik altijd een woordalert aan om zo actueel mogelijk geïnformeerd te blijven): De gemeente Amsterdam gaat 2000 noodpakketten uitdelen aan huishoudens

met lage inkomens. De pakketten zijn door het Rode Kruis samengesteld voor noodsituaties als langdurige stroomuitval (door oorlog of aanslagen!?) of overstromingen en bevatten onder meer een noodradio, EHBO-set en fluitje. Ze worden deze zomer uitgedeeld door de voedselbank, tegelijk met de wekelijkse voedseluitgifte. Het besluit gaat in tegen het advies van de Vereniging voor Nederlandse Gemeenten, die het uitdelen van noodpakketten aan minima in december nog afraadde...

Beste lezer, ik dwaalde af naar het noodpakket bij de vraag of je al een kernwapenkopje in huis had. Een vraag als (misplaatste) grap of doordenkertje. Ik wil eindigen met de vraag of ik niet beter was begonnen met de vraag: heb je al een noodpakket en waarom (niet)? In de kleine anonieme online enquête die ik naar aanleiding van deze column verrichtte in de wachtzaal bij mijn patiënten, hadden sommige mensen voldoende aan hun rozenkrans, tasbih of teffilen in noodpakketomstandigheden.

PS: 'De exacte datum van de "paraatheidsdag" wordt nog niet vermeld in de gegeven context', kreeg ik als antwoord op de enige vraag die ik voor deze bijdrage stelde aan de Alchat van mijn Ecosiabrowser.

Oorlog in Iran

Margreet Bakker

Op 28 februari 2026 vielen de VS en Israël Iran aan. Er zijn vele doden gevallen. Aanvankelijk ging het om het doden van de leider van Iran, ayatollah Ali Khamenei, en andere kopstukken in de regering. In een verklaring werd aangegeven dat het om het stoppen van het huidige regime zou zijn, met daarnaast het beletten een atoomwapen te produceren. Bij de aanvallen zijn veel burgers omgekomen, zoals de 175 schoolmeisjes in een school nabij een militaire locatie. Als reactie heeft Iran raketaanvallen uitgevoerd op locaties in en om de Golf van Perzië en werd de Straat van Hormuz afgesloten. Het leidt tot sterk verhoogde olieprijsen, die wereldwijd invloed hebben op de economie. Duidelijk is wel dat geheime diensten van Israël en de VS al jaren alle bekende personen volgden en er veel gehackte informatie bekend was en is en dus ook waar zij verbleven. Hoe deze oorlog gaat aflopen is (mei 2026) nog lang niet bekend.

In 2008 publiceerde Daan de Wit het boek *De volgende oorlog*, over een aanstaande oorlog tegen Iran. Hij analyseert daarvoor onder andere de oorlog van de VS in Irak in 2003. Bij deze en ook eerdere oorlogen in het Midden-Oosten is er sprake van een telkens terugkerend patroon dat leidt tot een aanvalsoorlog door de VS, vaak samen met Israël. In aanloop opnaar de oorlog in Irak werd dit land ervan beschuldigd massavernietigingswapens te hebben. Ontkenning werd niet geloofd, genegeerd of omgekeerd geïnterpreteerd, ook wanneer eigen mensen in het Pentagon stelden dat de beschuldiging niet klopte. Tijdens de oorlog in 2003 is er geen enkele vorm van massavernietigingswapens aangetroffen. De VS beschuldigen Iran al vele jaren van het verrijken van uranium om er kernwapens van te kunnen maken. Dat Iran bij herhaling aangaf en aangeeft dat men uranium alleen wil verrijken voor kerncentrales wordt

Daan de Wit

niet geloofd door de VS. Ayatollah Khamenei heeft zelfs een fatwa uitgevaardigd tegen kernwapens, daarmee

werd productie, bezit en gebruik van kernwapens verboden. In dat kader is al eerder overwogen om de Iraanse verrijkinginstallaties te bombarderen (en is dat ook uitgevoerd). Niet voor niets heeft Iran dergelijke installaties en ook militair belangrijke locaties diep ondergronds in de bergen gevestigd.

De Amerikaanse propaganda gaat zo ver dat niet alleen aan het publiek maar ook bijvoorbeeld tijdens een

vergadering van de VN satellietbeelden werden getoond die de beschuldigingen zouden bewijzen. Dergelijke berichten werden en worden gepubliceerd, ook in Nederlandse kranten. Een laptop met informatie die de beschuldigingen zou kunnen bevestigen, bleek van de Israëlische geheime dienst te zijn en aan een Iraanse verzetsgroep gegeven. Het leidde tot reputatieschade van Iran, ook omdat in de media meer aandacht is voor de (meestal ongefundeerde) negatieve informatie dan voor de werkelijke situatie. Alle negatieve interpretaties worden benadrukt, tot op de dag van vandaag.

Hetzelfde gebeurde met een rapport van de *National Intelligence Estimate* in 2007. Hierin schatten de geheime diensten van de VS het nucleaire gevaar dat Iran vormt. Er blijkt dan dat Iran al meerdere jaren geen kernwapenprogramma heeft. Conclusie van Bush c.s. is dat er weliswaar geen nucleair programma is, maar dat het wel weer kan worden opgestart. Bush gelooft het rapport dus niet. Bovendien krijgt hij van het Congres toestemming en 400 miljoen dollar om het regime te destabiliseren en eventueel omver te werpen. In februari 2008 wordt door het Witte Huis gesteld dat Iran gevaarlijk is door de combinatie van het bezit en gebruik van langeafstandsraketten en het uraniumverrijkingprogramma.

Bij alle retoriek en de overwegingen voor een oorlog is het de vraag wat het doel en het voordeel is van een oorlog. Al wordt naar buiten toe aangegeven dat het om massavernietigingswapens en omverwerping van het regime gaat, is de economie een belangrijkere factor, met name waar het om olie gaat. De Wit citeert Paul Wolfowitz naar aanleiding van de oorlog in Irak, waarvan hij als de 'architect' wordt

Het oorlogsrecht in de problemen ?

Will Verheggen

De oorlog tussen Israël en de VS tegen Iran is begonnen zonder dat Israël en de VS zich ook maar iets hebben aangetrokken van het Internationaal recht. In die zin is deze oorlog illegaal. De VS en Israël gebruiken buitensporig geweld, wat ook geldt voor de reactie van Iran. De burgerbevolking is in hoge mate het slachtoffer met daaraan gekoppeld de vernietigende aanvallen op het gezondheidszorgsysteem. Burgerdoelen worden bewust vernietigd. Er is sprake van het plegen van oorlogsmisdaden, het humanitair oorlogsrecht wordt aan de laars gelapt.

Oorlogsrecht, ontstaan uit het bloed op het slagveld

Het verpleegwerk van Florence Nightingale tijdens de Krimoorlog (1853-1856) inspireerde Henri Dunant in 1863 tot het stichten van het Rode Kruis. Het waren roerige tijden. Een

alliantie onder Napoleon III vocht in het Italiaanse plaatsje Solferino tegen het Oostenrijkse leger onder commando van keizer Frans Jozef I en bracht 200.000 soldaten op de been. Dunant was ooggetuige van de veldslag, en riep op tot internationale regels over oorlogsvoering. Het Verdrag van Genève werd op zijn initiatief in 1864 opgesteld, later nog drie keer aangevuld, resulterend in de vier verdragen van Genève uit 1949. Deze zijn door alle landen in de wereld ondertekend, en gaan over de bescherming van gewonde en zieke militairen te land en op zee, de behandeling van krijgsgevangenen en de bescherming van burgers in oorlogstijd, inclusief in bezette gebieden. Veel taken van het Rode Kruis en de Rode Halve Maan zijn vastgelegd in aanvullende protocollen met de verplichting dat gewonden verzorgd worden zonder onderscheid van nationaliteit en dat medisch personeel en medische instellingen neutraal zijn en daarom niet mogen worden aangevallen.

Het Handvest van de VN uit 1945 heeft als voornaamste doel het voorkomen van een nieuwe wereldoorlog

en het handhaven van de internationale vrede en veiligheid. Zowel Israël als de VS en Iran hebben dit handvest ondertekend, en overtreden structureel het door hen onderschreven oorlogsrecht.

Schendingen van het humanitair oorlogsrecht

De huidige oorlog in het Midden-Oosten is het resultaat van een escalatie die begon met de aanval van Hamas op Israël op 7 oktober 2023. Deze bloedige aanval kwam niet zomaar uit de lucht vallen, het had ongetwijfeld een relatie met de structurele onderdrukking van de Palestijnse bevolking in de Gazastrip door Israël. Israël reageerde met disproportioneel geweld met catastrofale gevolgen voor de Palestijnse bevolking en een ineenstorting van de infrastructuur en basisvoorzieningen.

Gezondheidswerkers gedood

Het aantal gedode Palestijnen in de Gazastrip wordt door het Duitse Max Planck Instituut geschat op meer dan 120.000, onder wie veel vrouwen en kinderen. Ziekenhuizen worden

Vervolg op pagina 10

beschouwd. Het uiteindelijke doel was ook in het geval van Irak het veiligstellen van de oliebronnen. Daarnaast is handelsvrijheid een belangrijke factor, wereldwijd, maar vooral voor de VS. Het is de reden waarom Irak en nu Iran wel werden aangevallen, maar Noord-Korea (dat al jaren kernproeven doet) tot nu toe niet. Dat land heeft geen belangrijke oliebronnen. Het feit dat Noord-Korea wel kernwapens heeft, zou kunnen leiden tot eigen kernwapens voor Iran. Het is echter duidelijk dat inzet van kernwapens door Iran tot zelfmoord zou leiden en om die reden zeer onwaarschijnlijk is. Er zijn ook tegenstanders van een oorlog tegen Iran, maar die worden genegeerd of uit hun hoge functie gezet, zodat er alleen jaknikkers overblijven rondom de president. Ondertussen

werd de invloed van de VS en Israël in de regio rondom Iran sterker, met het installeren van militairen, raketten en spionagevliegtuigen. De Wit vreesde/verwachtte dat president Bush voor het einde van zijn presidentschap (begin 2009, toen Barack Obama hem opvolgde) een aanval zou kunnen beginnen. Dit is niet uitgekomen.

Hij geeft tot slot acht mogelijke scenario's voor het ontstaan van een militair conflict met Iran door de VS en Israël.

1. Bush wil voor het einde van zijn presidentschap een aanval op Iran uitvoeren, als glorieus einde van zijn termijn en hiermee ook een voortzetting forceren voor zijn opvolger.
2. Israël slaat uit eigen beweging toe. Dan zal de VS Israël steunen.

3. Oorlog door een spontaan conflict, door of tussen de verschillende milities in de regio.

4. Oorlog door een uitgelokt conflict. Dan kan de tegenpartij dit opvatten als daad van agressie.

5. Een *False flag* operatie, in scène gezet in eigen gelederen, maar het lijkt te komen van de vijand.

6. De volgende president valt Iran aan. Dat was na Bush Barack Obama, maar die heeft dit niet gedaan.

7. De huidige president Trump deed het wel, met vergelijkbare retoriek zoals hierboven beschreven.

8. Uitlokking door een tweede 9/11. ❄️

gebombardeerd en gezondheidswerkers worden gedood en anderen zonder vorm van proces gevangengenomen. De WHO rapporteert over de detentie, mishandelingen en schokkende veranderingen van gezondheidswerkers door het Israëliëse leger. Op de West-Bank is ook een toename van geweld vast te stellen door Israëliëse kolonisten onder toezicht van het Israëliësch leger. Moordpartijen door kolonisten blijven ongestraft, en Palestijnen worden zonder aanklacht of proces vastgehouden.

In de Israëliëse gevangenis, lees: concentratiekampen, worden zelfs Palestijnse kinderen tijdens hun arrestatie en detentie vastgebonden, geblinddoekt, geslagen, uitgehongerd en seksueel misbruikt. De situatie van de Palestijnen verslechtert met de dag. De Israëliëse minister Ben-Gvir (van de Religieuze Zionistische Partij) en verantwoordelijk voor de Nationale Veiligheid heeft gezegd: 'Palestijnse gevangenen zouden in een graf moeten liggen, maar laten we de omstandigheden in de cel zo slecht mogelijk maken.'

Escalatie van de Gaza-oorlog

Israël en de VS zijn op 28 februari 2026 begonnen met grootschalige aanvallen op Iran. Een jaar daarvoor vochten ze een twaalfdaagse oorlog

uit met de bedoeling Iraans nucleaire installaties te vernietigen. Nu werd de Iraanse politieke top in één klap gedood, en strategische, civiele en burgerdoelen zoals energiecentrales, olieraffinaderijen en ziekenhuizen doelbewust aangevallen en vernietigd. Een basisschool voor meisjes werd getroffen, 148 meisjes vonden de dood en zo'n 100 raakten gewond. Dat liet Iran niet onbeantwoord en het bestookte daarom de hele regio met raketten en drones, met als doelwit de vernietiging van infrastructuur. Amerikaanse legerbases in de Verenigde Arabische Emiraten, Qatar en Bahrein werden bestookt. De Amerikaanse president dreigde de gehele beschaving en cultuur van Iran te vernietigen (met kernwapens?). Zover kwam het gelukkig niet. Wel is tijdens het schrijven van dit artikel de straat van Hormuz, een levensader voor de wereld, geblokkeerd, met economische gevolgen voor de gehele wereld.

De wereld zwijgt

Dagelijks zien we op het nieuws alle oorlogsellende voorbijkomen in woord en beeld. De EU zwijgt. Rusland heeft zijn handen vol aan zijn oorlog tegen Oekraïne, China ziet stilzwijgend toe hoe Trump en de VS zich in de nesten werken. Waarom is er geen massaal protest van politieke leiders *all over the world* over de afsluiting van de

straat van Hormuz, met wereldwijde economische consequenties. Waarom wordt gezwegen? Er zijn spaarzame uitzonderingen. Zuid-Afrika heeft de Israëliëse genocide op de Palestijnse bevolking aangespannen bij het Internationaal Gerechtshof in Den Haag en de Spaanse premier heeft stevige kritiek op de politiek van de VS en Trump.

Het wordt tijd dat tegen Trump met zijn staf, tegen Iraanse leiders, tegen nog meer Israëliëse politici arrestatiebevelen gaan lopen via het Internationaal Strafhof.

Ze komen dan terecht in het criminele rijtje van

- Benjamin Netanyahu, gezocht sinds november 2024 voor vermeende oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid in de Gazastrip;
- Vladimir Putin, gezocht sinds maart 2023 wegens de onwettige deportaties van kinderen uit bezet Oekraïens gebied naar Rusland;
- Yoav Gallant, voormalig minister van Defensie van Israël, net als Netanyahu gezocht voor vermeende misdaden tijdens de Gaza-oorlog, en
- Maria Lvova-Belova, Russisch commissaris voor kinderrechten, voor de betrokkenheid bij de deportatie van Oekraïense kinderen.

Zal het recht ooit zijn loop hebben? ❄️

de Villa

Mimi Tyssen

Onder redactie van Leo van Bergen en Eric Vermetten.

Deze bundeling van essays en herinneringen schetst vanuit diverse disciplines een zoektocht naar de praktijkvoering van Jan Bastiaans, naar een adequate en verantwoorde behandeling van overlevers van concentratiekampen en mensen uit het verzet. Tevens wordt een beeld geschetst van de ontwikkeling van een GGZ-organisatie gericht op trauma, een organisatie uitlopende op het ARQ, het Nationaal Psychotrauma Centrum, en op de geschiedenis van de belangstelling voor en van wetenschappelijk onderzoek naar psychedelische middelen zoals met MDMA en ibogaïne bij traumabehandeling.

Een aanleiding tot deze zoektocht en tot deze publicatie was een schenking van Robert Nypels, generaal-majoor en arts, en zijn vrouw aan het Leids Universitair Fonds. Nypels speelde een sleutelrol bij de oprichting van structuren die de militaire oorlogsgewonden en veteranen ondersteunen.

Eric Vermetten, psychiater en toen nog in dienst van Defensie, kreeg de vraag de wetenschappelijke invulling te coördineren. Naast de stimulering van medisch en psychologisch onderzoek naar trauma zag hij in de schenking ook een kans om ruimte te geven aan een wat meer controversieel deel van de recente geschiedenis van traumabehandeling in Nederland en in het bijzonder in de Leidse kring. Gaandeweg wilde hij ook het werk van Jan Bastiaans opnieuw onder de aandacht brengen. Voor hem is de kern van de visie van Bastiaans, dat oorlog-gerelateerd trauma niet alleen een psychische

Jan Bastiaans

wond is maar een existentiële crisis die om diepgaande interventie vraagt, nog steeds actueel. Vanuit diverse disciplines staan naast Bastiaans en het psychedelicaonderzoek twee documentaires centraal: *Begrijpt u nu waarom ik huil?* en *The return from the other planet*. Hierop kom ik later terug. Ook op de mooi beschreven casus van patiënt 'Haas' die duidelijk maakt hoe diep ingrijpend een oorlogstrauma kan zijn.

Het werk van Jan Bastiaans

Nog voor er een concept van PTSS was, was Bastiaans geïnspireerd door *Hans Seyle's General Adaptation Syndrome* en diens fasemodel en stressadaptatie. Op grond daarvan beschouwde Bastiaans het KZ-syndroom als een dynamisch proces dat vroeg om een geïntegreerde en multidisciplinaire aanpak. De kritiek op Bastiaans was hard maar deze bundel biedt ruimte om zijn werk opnieuw te bekijken, om recht te doen aan de complexiteit van zijn bijdrage aan de psychotraumatologie, ingekaderd in een tijdgeest die achter ons ligt maar nog altijd verrassend actueel is.

Boaz Wachtel, drugsonderzoeker en milieu- en vredesactivist, laat zien dat er herwaardering is voor de hypothese van Bastiaans aangaande het vermoede verband tussen ibogaïne, trauma en verslaving. Bastiaans was geïnteresseerd in LSD omdat de ondersteuning met LSD de therapie verdiepte en kon verkorten.

Psychedelica toen, bij Bastiaans, en de wetenschappelijke interesse nu

Er is nu een vernieuwde wetenschappelijke belangstelling voor behandeling met MDMA, ketamine en ibogaïne. Er is een groot aantal klinische *trials* bij PTSS, depressie, in de verslavingszorg en soms ook bij angst voor het naderende levenseinde. Bastiaans nam naast zijn rol van therapeut, de rol van vader, vriend, maatje of medeslachtoffer aan. De LSD-sessie duurde een aantal uur en werd kunstmatig beëindigd met librium. Veel behandelingen vonden plaats in het weekend. Naast Bastiaans waren andere therapeuten en of een ver-

Vervolg op pagina 12

pleegkundige betrokken. Na de sessie luisterde de patiënt de ervan gemaakte geluidsbanden af. Geregeld speelde creatieve therapie daarnaast een grote rol zoals bij patiënt 'Haas'. Deze laatste sessie betrof een Pentothal ondersteunde behandeling met achteraf analyse van de banden. Wat betrokkene diepgaand hielp was het letterlijk herscheppen van zijn speelgoedhaas die volledig vernield werd tijdens een bombardement op vierjarige leeftijd. De beschrijving van deze behandeling maakt heel invoelbaar hoe de heftige reacties na de behandeling hanteerbaarder werden en hoe dit hem hielp een einde te maken aan de volledige afwezigheid van iedere vorm van houvast en hoe die hem van eigenwaarde voorzag. In een latere periode behandelde Bastiaans overlevenden van een Japans interneringskamp, meestal als ultieme poging.

LSD werd in 1966 verboden in Nederland. Psychiaters konden toestemming vragen. Bastiaans kreeg deze onthefing. Precies in die tijd was filmmaker Louis van Gasteren bezig met een film over zijn eigen leven. *Nema aviona za Zagreb* kwam uiteindelijk pas uit in 2012. Hij gaf aan dat zonder dit psychedelische zelfonderzoek in de jaren zestig hij net als zijn ouders zich van het leven zou hebben beroofd. En toch werkte Bastiaans steeds meer op een eiland. Tenslotte werd na een incident zijn positie onhoudbaar en werd zijn praktijkvergunning door het medisch tuchtcollege ingetrokken.

'De methode Bastiaans onderzocht'

Na het enthousiasme van de jaren zestig voor LSD raakte de belangstelling in onbruik [BS1.1].

In 1997, kort na het overlijden van Bastiaans, legden drugsonderzoekers Maalsté en Ossebaard een onderzoeksvorstel ter subsidie voor. De 21 rapporten van oud-patiënten die zij hadden onderzocht toonden duidelijke resultaten. Maar problematisch was wel dat die duidelijke resultaten samengingen met onduidelijkheid over wat Bastiaans nu precies deed.

De methode Bastiaans is Bastiaans zelf. Aldus Henk van der Ploeg. Hij was bij de LSD- en/of Pentothalthera-

pie van sommige patiënten betrokken waarbij hij aspecten van hun fobische klachten en gedrag aanpakte, en hen hielp met het overwinnen van hun vermijdingsgedrag. Bastiaans 'klinische blik was treffend maar hij kon moeilijk zijn expertise en ervaring overdragen aan anderen'. Bij tijd en wijle kwamen er gastsprekers en behandelaars om hún kennis over te dragen. Bijvoorbeeld Simon Speyer bekend door zijn tiendaagse holistische integratieve

psychotherapie, een combinatie van psychoanalyse, gedragstherapie, humanistische therapie en systeemtheorie. Bastiaans ging onderdelen daarvan overnemen. De nazorg was geïnspireerd op de geluidsbandenmethode van Hans Favery, dichter en gedragstherapeut. Bastiaans vond deze opnames essentieel voor de LSD-sessies. Bij de groep patiënten van wie dossiers aanwezig waren, zaten niet voldoende betrouwbare gegevens over begin en einde van de LSD-psychotherapie. Nooit zou zo op wetenschappelijke wijze de effectiviteit bij deze oorlogsgetroffenen kunnen worden vastgesteld.

De wetenschappelijke interesse naar psychedelica

De wetenschappelijke interesse naar psychedelica komt voort uit de langdurende anti-verslavings-eigenschappen van ibogaïne. Ibogaïne activeert alle drie de opiaatreceptoren: de NM-DA-receptor die glutamaat beïnvloedt, de nicotine-acetylcholine receptor en de serotonine- en dopamine-transportsystemen. Het is uniek onder de psychedelica vanwege zijn vermogen

in te werken op receptoren die neuroplasticiteit in de hersenen bemiddelen en het moduleren van drie belangrijke eiwitten: *brain-derived neurotropic factor*, *glia cell-line derived neurotropic factor* en *nerve growth factor*.

Kortgeleden, in 2024, werden de intuïties van Bastiaans over trauma en verslaving gevalideerd door een baanbrekende studie van Nolan Williams van de Stanford Universiteit. In zijn bijdrage voor deze bundel verwijst Kenan de Leeuw naar het grote aantal wetenschappelijke publicaties

over psychedelica in toonaangevende vakbladen.

De protocollen van vandaag bestaan uit input en richtlijnen van klinici die in de loop van de tijd zijn geëvolueerd uit de eerste intuïtieve behandelprotocollen en de input van Bastiaans en *De Groep*. *De Groep* bestond uit een viertal activisten die aan de promotie van ibogaïne werkten. Bastiaans werd aan hen voorgesteld met name aan Jean Paul Grund, medeoprichter van het Instituut voor Onderzoek naar Leefwijzen en Verslaving aan de Erasmusuniversiteit in Rotterdam, dat zich als doel stelde een sociaal-psy-

chiatische behandeling te vinden voor heroïneverslaving. Bastiaans was de eerste psychiater die zich aansloot bij de behandelingen, eerst als observator, in 1992, daarna als adviserend arts en later als begeleidend arts tijdens ibogaïnebehandelingen.

De documentaires, hun ontstaan en hun geschiedenis

Ook hierover schreven meerdere auteurs vanuit verschillende gezichtshoeken. Lapid en Alders brengen het verhaal van de documentaire *The Return from the other planet* (Israël–Duitsland 2023). Het is het verhaal van de in 2001 overleden Yehiel De-Nur. Hij publiceerde verscheidene boeken over zijn ervaring in het concentratiekamp Auschwitz, onder het pseudoniem Ka-Tzetnik 135633. Zijn werk werd wereldwijd gelezen. Achter het literaire succes verschool zich een worsteling met immense persoonlijke angsten. Na een maakproces van tien jaar ging de film in première op het filmfestival van München in 2023. In Israël werd hij vertoond op de nationale televisie.

In 1976 reisde De-Nur met zijn vrouw naar Oegstgeest voor een behandeling van een jaar met vijf LSD-sessies. Zijn vrouw had toevallig de film *Now do you get it, why I'm crying?* van Van Gasteren gezien.

Bastiaans was bij hem pas later in zijn leven in beeld gekomen, als hij al vijftien jaar geplaagd wordt door meedogenloze nachtmerries. Zijn façade was afgebrokkeld nadat hij onder eigen naam moest getuigen in het Eichmann-proces in 1961. De film vroeg om veel graafwerk, omdat er geen goed archief was van Bastiaans' werk en het leek ook een lange tijd dat het klinisch archief niet bestond. De opnames van de sessies bleven onvindbaar. Zoals bekend: wat wel en wat niet in een archief terecht komt is vaak willekeurig. Echter: de makers hebben Ka-Tzetniks transcripties van de tapes gevonden en kunnen gebruiken, wat hen eigenlijk nog dichterbij bracht bij wat hij aan de wereld wilde doorgeven.

In *Bestendig voor ogen* beschrijft Yehiel De-Nur zijn door LSD ondersteunde behandeling bij Bastiaans. Hij verkent er de psychedelische ervaring

als een poort naar het verleden en de vorming van een nieuw doorleefd, betekenis gevend narratief. Vermetten beschrijft het werk als van een zeldzame diepgang. Het werd oorspronkelijk in 1987 in het Hebreeuws gepubliceerd. De Nur had het zelf willen verbranden. Er zijn meerdere edities verschenen. In de tweede Engelse editie uit 1998 staat een voorwoord van Claudio Naranjo, een Chileense (1932-2019) psychiater en een pionier in de integratie van psychotherapie en spirituele tradities.

De bijdrage van Vermetten geeft op diepgaande wijze het therapeutische proces ondersteund door LSD-sessies weer. De identiteit van De-Nur wordt niet geheeld maar geherdefinieerd. Zijn geloof in een heldere scheiding tussen goed en kwaad is verdwenen. De sessies brengen eigenlijk geen verlossing, geen catharsis, - alleen een onontkoombare confrontatie met de fundamentele vraag wat het betekent om mens te zijn in een wereld waarin Auschwitz mogelijk was.

De opgeheven splitsing bracht De-Nur dichterbij zichzelf, maar liet hem ook achter met een fundamentele vraag of totale integratie van trauma altijd mogelijk is, of dat er een grens is aan wat het bewustzijn kan dragen. Vermetten besluit zijn bijdrage met het verwoorden van zijn diepe waardering voor het werk van Assaf Lapid en zijn team: zij hebben niet alleen een narratief gecreëerd dat recht doet aan de intensiteit van De-Nurs ervaring maar ook een ruimte geopend voor dialoog en invoelend begrip. De filmische benadering biedt de mogelijkheid om De-Nurs' reis ook op een gevoelsniveau te benaderen zonder overweldigd te worden door de allesomvattende intensiteit van de oorspronkelijke beleving.

Now do you get it, why I'm crying?

Bijzondere betekenis voor de bundel heeft wijlen cineast Louis van Gasteren (1922- 2016) door de aandacht voor zijn persoon en zijn indringende verfilming van traumaverwerking. Bastiaans en Van Gasteren zijn jaren bevriend geweest. De film kende een turbulente geschiedenis. Van Gasteren was niet tevreden over de eerste

versie die vertoond werd in 1969. Van de latere Engelse film bestaan meerdere versies. De film verhaalt van de behandeling van Joop Telling, overlevende van vier jaar concentratiekamp. Hij was oorspronkelijk bedoeld voor een beperkt (medisch) publiek. Al was zowel Bastiaans als Van Gasteren voorstander van een ruimere vertoning – natuurlijk voor zover Telling toestemming verleende – bleef tot 1972 vertoning beperkt tot met name medische kringen. Toen kwam hij in het kader van de discussie over de Drie van Breda dan toch op televisie. In 2003 kwam de Prijs van overleven uit, een vervolg met nog niet eerder getoonde beelden uit *Begrijpt u nu waarom ik huil?* ❁

Om verder te lezen en te bekijken

Leo van Bergen stelde een biografie samen over de schenker. Robert George Nypels; *van a-militair arts tot generaal-majoor van gezondheid. Bevrijd* van Leo van Bergen behelst de periode 1955-1985, het jaar waarin Bastiaans met emeritaat ging. *Bevrijd* werd gepresenteerd tijdens het afscheidscongres voor Eric Vermetten in 2022.

Npj/ mental health research, open source. Accelerated recovery using magnesium ibogaine: characterizing the subjective experience of its rapid healing from neuropsychiatric disorders

Biografie over van Gasteren. *Seismograaf van deze tijd*. Van Jan-Willem Regenhardt.

The Return from the Other Planet 2023 is te zien via YouTube of Vimeo of Netflix

Now do you get it, why I'm crying?

Louis van Gasteren

Ka Tzetnik 135633. *Bestendig voor ogen*. De Paddenstoel-Wolk van Auschwitz. (Tweedehands nog verkrijgbaar).

No To Nuclear, Linda Pentz Gunter

Hans van Iterson

De recente oliecrisis en de voortschrijdende klimaatcrisis maken maar al te duidelijk: we moeten versneld overstappen op duurzame energiebronnen. De energielobby wil ons doen geloven dat kernenergie daarbij een belangrijke, klimaatneutrale rol kan spelen. Het boek 'No to nuclear', waarom kernenergie levens vernietigt, klimaatvoortgang ondermijnt en oorlog uitlokt, van Linda Pentz Gunter' maakt daar korte metten mee: te langzaam, te duur, te vervuilend en te gevaarlijk.

In augustus 2023 begon Japan met het lozen van wat uiteindelijk zou kunnen oplopen tot 1,3 miljoen ton of meer aan radioactief besmet water in de Stille Oceaan, afkomstig van de verwoeste kerncentrale Fukushima Daiichi. Japan heeft verklaard dat de lozing van radioactieve vloeistoffen in de oceaan nog minstens 17 jaar zal doorgaan. De werkelijke tijdsspanne is waarschijnlijk veel langer – 30 tot 40 jaar – gezien de verwachte duur van de ontmantelingswerkzaamheden op de vernietigde kerncentrale en de voortdurende noodzaak om de buiten gebruik gestelde, maar nog steeds hete reactoren en radioactieve brandstof continu te koelen. Deze activiteit resulteert in de ophoping en lozing van nog meer radioactief besmet water. Zie hier de verontrustende proloog van het boek *No to nuclear*.

Als er iets misgaat met een kerncentrale zijn de gevolgen rampzalig en ze laten zich niet met een druk op de knop uitzetten. Het zijn dit soort gevolgen die na rampen in Tsjernobyl en Fukushima het aandeel van kernenergie in wereldwijde energievoorziening hebben doen dalen van 17% in 1996 tot 9% nu. De kernenergiesector is

Linda Pentz Gunter

echter groot en invloedrijk en zet, wanhopig, alle middelen in om haar relevantie te vergroten: kernenergie is klimaatneutraal en kleine, veilige, minikerncentrales zijn de toekomst, de zogenaamde SMR's (*Small Modular Reactors*). Menige, progressieve, gemeente in Nederland heeft hier al zijn oog op laten vallen. Maar de SMR's, door de sector als nieuw en revolutionair gepresenteerd, worden in dit boek al snel afgeschminkt.

Uraniummijnbouw

Waar begint de schade aangebracht door kernenergie? Dat is de uraniummijnbouw. Een huiveringwekkend overzicht van alle plekken op aarde waar uranium gedolven werd en wordt volgt. Van de Navajo-indianen in Amerika (500 uraniummijnen!), via India en Australië tot Afrika. Maar ook Frankrijk, Oost-Duitsland en Engeland kenden uraniummijnbouw. Allemaal met dezelfde negatieve gezondheidseffecten: verhoogde kans op longkanker door inademing van radioactieve deeltjes, evenals botkanker en een verminderde nierfunctie door blootstelling aan radionucliden in drinkwater. In Europa leidden de gezondheidsklachten tot protesten van

lokale gemeenschappen en sluiting van de mijnen. De locatie van uraniummijnen maar ook verwerkingsinstallaties, verrijkings- en verwerkingsfabrieken, kerncentrales en afvalstortplaatsen discrimineert vaak inheemse gemeenschappen die het minst in staat zijn zich daartegen te verzetten.

'Bananas'

De kernenergiesector verzekert het publiek al decennialang dat kernenergie veilig, schoon, betrouwbaar en ongevaarlijk is voor de menselijke gezondheid. En dat leidt tot uitspraken als '*We must never forget that Fukushima has killed no one!*'. Het 'bananenthema' is ook een favoriet van de nucleaire lobby, waarbij de leden zich verkleedden als bananen en de vruchten uitdeelden op de VN-klimaatconferentie (COP26) in Glasgow. De bananen waren voorzien van een sticker met de tekst: 'Deze gewone banaan is radioactiever dan een jaar in de buurt van een kerncentrale wonen'.

Bananen bevatten weliswaar minuscule hoeveelheden radioactief kalium-40, maar het eten ervan vormt geen gezondheidsrisico, omdat het lichaam de kaliumspiegel zelf reguleert, een proces dat homeostatische controle wordt genoemd.

Het echte gevaar bij radioactiviteit schuilt in de inname of inademing van radioactieve deeltjes die het lichaam van binnenuit kunnen bestralen wanneer ze zich in organen, botten en bloed nestelen. Cesium kan zich bijvoorbeeld in spieren nestelen, met name in het hart, en wordt in verband gebracht met hart- en vaatziekten, waaronder een hartperforatie en hartfunctiestoornissen. Strontium gedraagt zich als calcium en dringt door in botten, waar het gedurende het hele leven van de getroffen persoon kan blijven en mogelijk kan leiden tot leukemie. Wat bij elk kernongeval opvalt: er is een gecoördineerde poging van de autoriteiten om de ware gevolgen en de

aanzienlijke en langdurige schade aan mens, dier en milieu te bagatelliseren en te minimaliseren.

Nucleaire Renaissance, de valse belofte van kernenergie

De industrie is teruggekeerd naar het concept van de kleine modulaire reactor (SMR). SMR's, zo luidt de reclame, zullen goedkoop, CO²-neutraal en onkwetsbaar voor kernsmelting zijn, en honderden ervan zullen van de lopende band rollen om onze lichten aan te houden en ons te redden van de klimaatcrisis. Maar SMR's zijn niet nieuw en ook aan de nucleaire techniek en kwetsbaarheden is niets veranderd. Ze bestonden al rond 1950 en ook toen verdwenen ze al snel van het toneel als onrendabel. Kortom er is een hoog déjà-vu-gevoel.

SMR's hebben doorgaans een vermogen van 300 MW of minder. Maar om een SMR-project economisch rendabel te maken, moet er een fabriek worden gebouwd om honderden, zo niet duizenden reactoren te kunnen produceren. Dit vereist een aanzienlijke investering vooraf, veel tijd en een enorme productiecapaciteit. Dit maakt SMR's onaantrekkelijk voor investeerders.

Naast het feit dat ze niet daadwerkelijk veiliger, goedkoper of sneller te produceren zijn, blijkt dat SMR's, ondanks hun kleine formaat, ook nog eens meer radioactief afval produceren dan traditionele lichtwaterreactoren.

Rest nog het grote nucleaire-proliferatiegevaar verbonden aan SMR's. De meeste nieuwe SMR-ontwerpen zijn snelle-kweekreactoren, ideaal voor de productie van plutonium. Op de exportmarkt heerst dan ook een grote belangstelling van landen die graag de hand willen leggen op deze 'kernbom-fabrieken' vermomd als energieleveranciers.

Onveilig voor altijd

De meesten van ons kennen wel het gevoel van een probleem waar we liever voor weglopen dan het op te lossen. Voor de kernenergie-industrie is dat het radioactieve afval. Tijdens het splijtingsproces in kernreactoren ontstaat hoogradioactief afval. Het is noodzakelijk om dit afval voor onbepaalde tijd te beschermen vanwege het milieu.

heid verliest; en uranium-238, waarvan de halfwaardetijd 4,47 miljard jaar bedraagt.

We proberen nog steeds kernafval te dumpen in diepe putten en er toekomstige generaties mee op te zadelen. Maar er is één voor de hand liggende oplossing op korte termijn: stoppen met het produceren van nieuw kernafval.

Zon, zee, wind en energie

Zonne-energiecentrales, fotovoltaïsche panelen, windenergie op zee en op land, geothermische warmte en elektriciteit, getijden- en golfenergie. We hoeven alleen maar om ons heen te kijken naar de aarde waarop we leven en de middelen om elektriciteit op te wekken zijn allemaal hier. In de natuur. Wind, water, zon. Ze zijn ons gratis gegeven, nu, hier en voor altijd. ❁

'No to nuclear'
ISBN 9780745352107 te bestellen bij Bol.com of Plutobooks: <https://www.plutobooks.com/product/no-to-nuclear/>

Dat komt omdat sommige radioactieve elementen een zeer lange halfwaardetijd hebben, de tijd die het element nodig heeft om de helft van zijn radioactiviteit te verliezen.

Enkele van de radio-isotopen in commercieel hoogradioactief kernafval zijn: uranium-235, met een halfwaardetijd van 703,8 miljoen jaar; neptunium-237, met een halfwaardetijd van 2 miljoen jaar; plutonium, dat na 24.000 jaar de helft van zijn dodelijk-

¹ Linda Pentz Gunter is een milieuactiviste die in 2007 de internationale non-profitorganisatie *Beyond Nuclear* oprichtte. Ze zet zich in om de aandacht te vestigen op de schendingen van mensenrechten en milieu-rechtvaardigheid in de gehele kernenergie- en kernwapensector.

De opening van de tentoonstelling over het *Anti-Kriegs Museum*,
18 april 2026, Kerk de Bron, Amsterdam

Oorlog aan den Oorlog

Ron Aardenburg

'Het beginpunt van maatschappelijke verandering is dat wij onszelf revolutioneren'.

Ernst Friedrich.

In 1924, tien jaar nadat drommen jonge stervelingen enthousiast ten strijde trokken voor een oorlog die alle oorlogen zou beëindigen, verklaarde de dertigjarige Duitse antimilitarist Ernst Friedrich de oorlog aan de oorlog. De verlichte anarchist was niet aan zijn proefstuk toe. In 1914 weigerde hij militaire dienst en werd prompt opgesloten in een gekkenhuis. Eenmaal vrij, pleegde hij militaire sabotage en spoorde soldaten aan tot ongehoorzaamheid. De Duitse revolutie van 1918, had de kenmerken van een antimilitaristische opstand. Onderscheidingstekens van officieren werden afgerukt, iedereen was gelijk. Een daad die niet werd vergeten, noch vergeven bij het bloedig neerslaan van de opstand door het Freikorps.

Het door hem samengestelde boek *Krieg dem Kriege!* bevat zo'n 180 foto's, die de gruwelijkheid van deze oorlog en oorlog in het algemeen aantoonde. Daaronder een twintigtal close-ups van zwaar verminkte gezichten uit militaire en medische archieven. Zij waren een zorgvuldig bewaard geheim, de foto's waren niet voor de openbaarheid bestemd. Ernst Friedrich doorbrak het taboe en gebruikte dit letterlijke gezicht van de oorlog als shocktherapie tegen de pro-oorlogsretoriek van politici en generaals.

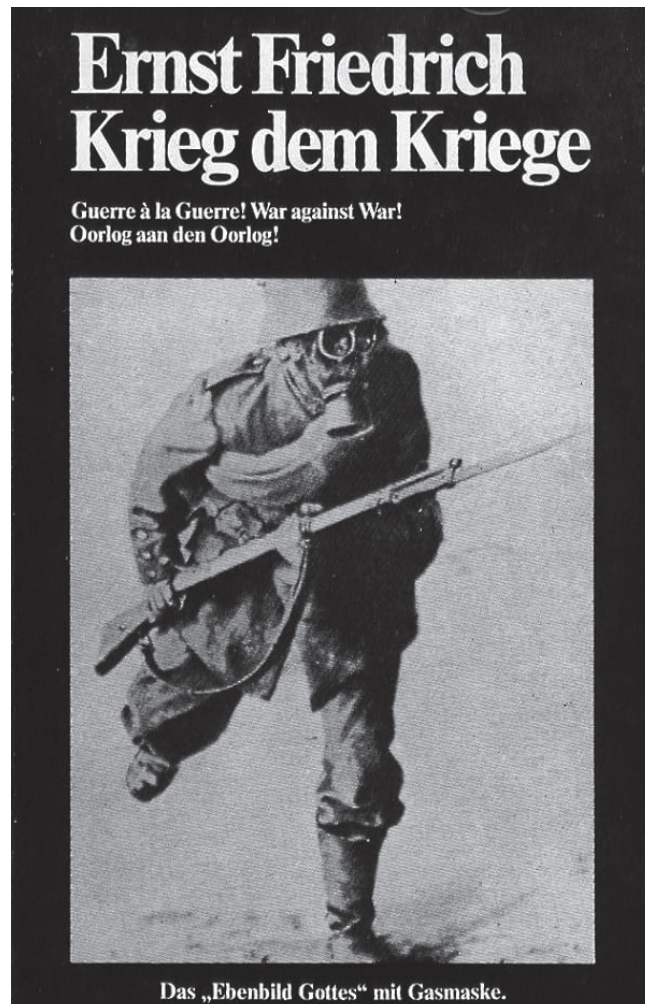
Joseph Roth schreef in de *Frankfurter Zeitung*, 23 november 1924, het stuk *'De verminkten; begrafenissen van een Poolse invalide.'* Deze invalide sprak tijdens een bijeenkomst voor zijn kameraden over hun gedeelde leed, sloot zijn toespraak af met een hoera voor de Poolse republiek en schoot zichzelf

een kogel door het hoofd. Hij verliet het leven eerder dan het spreekgestoelte. Hij werd begraven op een van die sombere dagen waarop de bewolkte hemel zeer dicht boven het hoofd lijkt te hangen en de goede God toch verder weg is dan ooit. De begrafenisstoet werd gevormd door alle invaliden van de stad, allen restanten van wat ooit

waarvoor geleerden nog geen naam hadden gevonden en aan heldendom te gronde gingen.

Het was een rouwstoet van het internationale volk der oorlogsinvaliden. We hebben massagraven gezien, schimmelige handen die uit dichtgegooide graven staken, dijbenen aan prikkeldraadversperringen en afgeruk-

te schedeldaken naast latrines. Maar wie weet hoe bewegende ruïnes eruitzien, schuifelend puin, kromgebogen wrakken? Wie heeft ooit wandelende hospitalen gezien, een volksverhuizing van stompen, een processie van resten! Ja, de mensen bleven staan en keken en verroerden zich niet. Helaas vond deze begrafenis plaats in Lemberg, in het verre Oost-Galicië! Ze hadden deze invalide in het midden van Europa moeten begraven, in Genève bijvoorbeeld, en diplomaten en veldheren moeten uitnodigen. *Krieg*

mensen waren geweest, de hinkenden, de blinden, de mannen zonder armen of benen, de lammen, de bevenden, zij zonder gezicht en zij met een kapot geschoten rug, de schurftigen, zij die aan de liefde kapotgegaan waren, zij die waanzinnig en zij die doofstom waren geworden, zij die hun geheugen verloren hadden en zichzelf niet herkenden, en iedereen met een ziekte

dem Kriege! toont het ware gelaat van de oorlog, voorbij dapperheid en heldendood. Wapens eisen slachtoffers. Elke dag. Niet de pacifisten, antimilitaristen en dienstweigeraars maar de oorlogsdwepers, wapenspeculanten, planners en leiders van slachtpartijen moeten opgesloten worden. Zit hiervoor dan iemand in de gevangenis...? Ik zeg u : niemand!

Wat betekent het om nu antimilitarist te zijn? We zijn ons harder aan het bewapenen dan de landen die als slaapwandelaars de Eerste Wereldoorlog in struikelden. Het imperialisme is terug van weggeweest. Overal stijgen de militaire budgetten tot ongekende hoogten. Wereldwijd bijvoorbeeld alleen al 158.000 dollar per minuut aan nucleaire bewapening. Alleen Rusland of China kan als vijand worden gezien. Het populisme in Europa vervelt tot fascisme, een verschuivende machtsbalans binnen Europa wordt gemakshalve over het hoofd gezien. Sla alle kranten maar even dicht en lees M. De zoon van de eeuw van Antonio Scurati (en nog drie andere pillen over Mussolini en het opkomend fascisme). Wie in Europa enig historisch besef heeft, moet zich daarom zorgen maken over de Duitse, Italiaanse of Franse bewapeningsambities. De wereld waarin wij nu leven, kan op ieder moment van aangezicht veranderen zeker doordat er bijvoorbeeld aan de grillen en manies van Donald J. Trump wordt tegemoetgekomen. Onder de puinhopen van

Gaza ligt ook het internationale recht begraven, een bevestiging van het recht van de sterkste.

De wapenindustrie bloeit op als nooit tevoren en oorlog wordt genormaliseerd. Niet de vijand is de oorzaak van de bewapening, maar bewapening heeft een vijand nodig. Thomas Piketty heeft aangetoond dat ongelijkheid groeit, als de winst op vermogen groter is dan de economische groei. Wie rijk is, wordt rijker dan wie werkt.

Oorlog is weer in de mode. We moeten kritisch zijn op de wilde bewapeningsdrift. Steeds vaker horen we defensiespecialisten en generaals vertellen, dat oorlog onvermijdelijk is en dat we blikken eten in moeten slaan, oproepplicht met wervingscampagnes, zelfs van het koningshuis. Zo ontstaat het idee dat er hoe dan ook oorlog gaat komen. Vanaf het moment dat we dat gaan geloven, gebeurt het ook.

Ik heb op 18 april in kerk De Bron intens zitten luisteren naar de mooie

redevoeringen van Leo van Bergen, Peter Lenssen en Chris de Ploeg over respectievelijk *Krieg dem Kriege!*, Ernst Friedrich en het hedendaagse (anti-)militarisme, na eerst nog voor dag en dauw in Amsterdam met veel genoeg posters *War against War!* geplakt (eentje bij de Amerikaanse ambassade; zat er pakweg twee seconden) bij de universiteiten en andere gangbare plekken. De opkomst had wel wat hoger gemogen – onverschilligheid en soms geen tijd, of wellicht te vroeg, het raakt ons nog niet? – maar de komst van een Russische dienstweigeraar was in ieder geval hartverwarmend.

Het heeft absoluut zin, zoals Leo van Bergen stelde, om een fotoreeks als Ernst Friedrich's *Krieg dem Kriege!* door te geven (al moeten er geen wonderen van worden verwacht). Het kan helpen het protestzaadje tegen oorlogsgeweld te planten zoals ook de NVMP-AvV doet. Want wie gaat het anders doen? 🇺🇸

Leo van Bergen en Peter Lenssen

Chris de Ploeg

Hildur Gunnarsdóttír

Christien Mudde

Hildur Gunnarsdóttír
(geb. 4.9.1982 Reykjavik) *Vjitsnaja Pamjatj* (Eeuwige herinnering). Geschreven ter nagedachtenis aan de slachtoffers van de kernramp in Tsjernobyl. Gebaseerd op een kort fragment van de Orthodoxe liturgie. Gehoord in een arrangement van Robert Ames voor SATB-koor op 19 april j.l. in de Evangelisch-Lutherse Andreaskerk te Rotterdam, uitgevoerd door het Rotterdams kamerkoor Tiramisu o.l.v. Rienk Bakker.

Vjitsnaja Pamjatj is een deel van de Russische en ook Oekraïense orthodoxe liturgie. Het betekent Eeuwige Herinnering en wordt veel gebruikt in begrafenisdiensten. Er wordt bij God rust en eeuwige herinnering voor de overledene gevraagd. En is dus nu een veelgehoorde zang in Oekraïne...

Hildur Gunnarsdóttír is een hedendaagse IJslandse componiste, zangeres en celliste. Ze komt uit een familie van muzikanten, haar vader is ook componist en klarinettist, haar moeder operazangeres. Ze studeerde cello en percussie aan de Reykjavik Music Academy en compositie aan de IJslandse Academie voor Kunsten en de *Universität der Künste* Berlin. Naast celliste is ze ook zangeres en koördirigente en schreef ze ook veel filmmuziek, zoals voor de film *Joker* (2019). Kenmerken van haar muziek zijn terughoudendheid en subtiliteit. Haar werk wordt vernieuwend genoemd, klank, emotie en verbeelding komen samen. Het wordt beschreven als *drone* (doorlopende klanklagen of geluidsvelden, die onder een muziekstuk liggen) maar ook gebruikt zij eigentijdse klassieke elementen.

Gunnarsdóttír schreef de muziek bij de vijfdelige Amerikaans/Engelse HBO-serie *Chernobyl* (2019) (te

zien op HBO-Max). Om in de goede stemming te komen voor de muziek bij deze serie bezocht zij eerst de kerncentrale van Ignalia in Litouwen om zich de geluiden binnen een kerncentrale eigen te maken. Die opnames gebruikte zij voor de muziek. Daaraan voegde zij als het menselijke element haar eigen stem toe.

Het vijfde en laatste deel heet *Vjitsnaja Pamjatj*. Het eindigt met de uit de orthodoxe liturgie afkomstige en van oorsprong unisono liturgische muziek. Dat deel van de documentaire focust op het proces tegen degenen die verantwoordelijk werden gehouden voor de ramp in Tsjernobyl, met flashbacks naar de uren kort vóór de ramp. En dan aan het eind klinkt het *Vjitsnaja Pamjatj* als eerbetoon aan diegenen, die in eerste instantie gepoogd hebben erger te voorkómen en dat meestal met hun leven hebben betaald: de brandweermannen en de schoonmakers en de talloze andere slachtoffers. Gunnarsdóttír kreeg voor dit totale werk een *Grammy Award*. Ook won zij veel andere prestigieuze prijzen.

Dit jaar is zij *Associate Artist* van het Holland Festival. Tijdens dat festival zal op 20 juni dit hele monumentale werk worden uitgevoerd in de Gashouder te Amsterdam. Het zal volgens de aankondiging een heftige uitvoering worden wegens het harde geluidsniveau en de speciale site-spe-

cific (stroboscoop-) lichteffecten door Theresa Baumgarten.

Op 26 april 1986, 40 jaar geleden dus, ontplofte reactor 4 van de kerncentrale Tsjernobyl, dichtbij de stad Pripjat in de Oekraïne, toen nog deel van de Sovjet-Unie. Zij ligt vlakbij de Wit-Russische grens (de regio Gomel). De ontploffing was het gevolg van een onzorgvuldig uitgevoerde veiligheidstest. Die liep uit de hand met als gevolg dat de reactor oncontroleerbaar werd en explodeerde, waarbij de enorme explosie het dak van de reactor blies zodat een wolk van radioactief materiaal z'n weg vond naar grote delen, voornamelijk het noorden (Zweden, Finland) van Europa. Het is welbekend dat de ramp aanvankelijk werd stilgehouden (nota bene door een Sovjet-Unie onder leiding van Michael Gorbatsjov, de man van de glasnost, de openheid!). Maar de verhoogde stralingsniveaus elders in Europa deden alom de alarmbellen rinkelen. Pas na drie dagen werd bekend, wat er aan de hand was.

De eerste slachtoffers waren de brandweerder en de schoonmakers, die zonder doelmatig beschermende kleding het dak op waren gestuurd waar zij beurtelings enkele minuten de hoogradioactieve brokstukken handmatig moesten verwijderen. Door stralingsziekte overleefde praktisch geen van deze mannen van de eerste uren en dagen het eerste jaar na de ramp. Het stadje Pripjat en de omliggende dorpen (circa 350.000 inwoners) werden ontruimd en een ruim gebied rondom de centrale is onbewoonbaar verklaard. Tot op de dag van vandaag worden er verhoogde stralingsniveaus gemeten. Uiteraard werd het hele complex reactoren van Tsjernobyl stilgelegd. De geëxplodeerde reactor werd al vrij snel na de ramp met een betonnen kap afgedekt, de zogenaamde sarcofaag, maar die ging op den duur lekken. Een veel zwaardere "definitieve" sarcofaag werd in 2016 voltooid, die voor zeker 100 jaar de kolkende radioactieve soep eronder

in bedwang moet houden en die het ook mogelijk maakte de centrale eronder te ontmantelen en radioactief materiaal te verwijderen. Maar nu, in de oorlogssituatie van Rusland tegen Oekraïne, zijn er weer nieuwe grote zorgen omdat Russische raketten en *drones* gevaarlijk dichtbij komen en een *drone* volgens het IAEA zelfs al de sarcofaag heeft beschadigd.

De immense menselijke tol is waarschijnlijk nooit helemaal vast te stellen. Officiële instanties zoals het IAEA (die in feite natuurlijk een atoomlobbyclub is) hebben een zeker belang bij het beperken van het slachtoffer-aantal. Dat geldt ook voor politieke instellingen, om zo aansprakelijkheid te minimaliseren. Er wordt ook wel gezegd, dat de ramp in Tsjernobyl het uiteenvallen van de SU zo niet veroorzaakt, dan wel versneld heeft. Het is in dit opzicht verdacht, dat Rusland na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie Oekraïne graag zelfstandigheid gaf. Het bleef met alle ellende, de zieken, de armoede, en de financiële gevolgen zitten... De mensen uit het getroffen gebied konden niet terug naar hun huizen, waren hun werk kwijt, wat naast alle rechtstreekse medische ellende zorgde voor grote sociale problemen en daaraan gekoppelde ‘secundaire’ ziektes, zoals hartproblemen, nerveuze stoornissen. De controverse tussen degenen die vinden dat je deze problematiek moet meetellen en degenen die vinden dat je het strikt moet beperken tot stralingsziekten, is nog niet verdwenen.

De schattingen van doden en zieken ten gevolge van Tsjernobyl lopen uiteen van ca. 9300 (directe stralings-slachtoffers) tot honderdduizenden,

Tsjernobyl kinderen

afhankelijk van het feit of men alleen directe stralingsslachtoffers meetelt of ook de gezondheidsschade op langere termijn en zelfs tot in de volgende generatie(s). Zo waren er (na 25 jaar) cijfers van de WHO, het IAEA (dat zich voornamelijk baseerde op de cijfers van de WHO), het TORCH-rapport (*The Other Chernobyl Report*), het Greenpeace Rapport, het van oorsprong Russische rapport Tsjernobyl, het IPPNW-rapport (uit 2011), het ECCR (*European Committee on Radiation Risk*)-rapport, dat zelfs tot het geëxponeerde aantal van 1,4 miljoen kankers in de eerste 50 jaar kwam. Ik vond dit terug in het artikel Tsjernobyl: de dans der cijfers van onze vroegere hoofdredacteur Hugo D’aes en mijn verslag van het IPPNW-congres in Berlijn in het zomernummer van de Nieuwsbrief 2011.

In elk geval was een direct evident probleem de schildklierkanker bij kinderen, veelal kinderen uit de Gomel. De beelden van die bleke, kale slachtoffertjes staan bij mensen van mijn generatie nog op het netvlies gebrand. Het gaat in het kader van dit stuk te

ver om al te diep op deze medische gevolgen in te gaan. De grote vraag is, of de mensheid ervan heeft geleerd. Voor de huidige generatie is Tsjernobyl geschiedenis.

En de roep om af te komen van kolen, olie en

gas stuurt kernenergie al gauw in de richting van ‘schone’ energie. Immers er wordt geen CO² uitgestoten. Daarbij wordt voorbijgegaan aan de ‘vuile’ aspecten van: de uraniummijnbouw (ziekmakend en soms dodelijk voor de arbeiders in die mijnen), de gevaren tijdens transport (zoals voor overval- len door terroristen), het onopgeloste probleem van de opslag van het radioactieve afval, de nauwe relatie met het militair-industriële complex (niet voor niets ziet men kerncentrales verdacht veel in de omgeving van wapenfabrieken) en het feit, dat het letterlijk een splijtstof is in de internationale betrekkingen, wat in de huidige internationale situatie maar weer eens duidelijk is gedemonstreerd. En al is de huidige generatie kerncentrales een stuk veiliger geworden: blijft staan dat je zelfs geen fractie van een risico kunt accepteren, wegens de ernst en onvoorspelbaarheid van de gevolgen, wat in Fukushima duidelijk werd. *Last but not least*: de kosten van de bouw van kerncentrales zijn gigantisch (en de kosten van de gevolgen van eventuele rampen zijn niet ingecalculiseerd...) en mijns inziens niet te rijmen met de noden die in de wereld om een oplossing vragen, terwijl het geld voor andere vormen van echt schone energie gekort wordt. En wie heeft het nog over consuminderen?

Een feit is, dat de jonge mensen van nu geen idee meer hebben van wat Tsjernobyl is geweest. En in de krant vond ik een interview met een overlevende van de schoonmakers... zonder de vermelding dat deze een uitzondering was.

En wie heeft het nog over consuminderen? Vind ik in dit verband niet zo relevant. ❄

Liquidators op het dak van de Tsjernobyl centrale

Genocide in Gaza: aanvallen op zorg als wapen

Anne-Cornelie de Pont, internist-intensivist
en Hakima el-Harbachi, huisarts

In de Gazastrook zijn de afgelopen jaren op dagelijkse basis ziekenhuizen aangevallen, ambulances beschoten en zorgverleners gevangengezet, gemarteld of gedood. De bevolking wordt uitgehongerd tot de dood erop volgt. De realiteit waarmee Palestijnen dagelijks worden geconfronteerd is zo meedogenloos dat het haast onmogelijk is alle gewelddadigheden volledig te documenteren. Dit geweld is niet incidenteel, het is structureel, en het heeft diepe historische wortels.

Om die wortels te begrijpen moeten we terug naar 1948. Bij de oprichting van de staat Israël, zelf weer het gevolg van eeuwenlang christelijk en raciaal antisemitisme culminerend in de Shoah, werden meer dan 750.000 Palestijnen verdreven uit hun huizen. Dorpen werden systematisch ingenomen en verwoest, een gebeurtenis die Palestijnen de Nakba noemen: de catastrofe. Israël nam 78% van Palestina in beslag. Wat overbleef waren de Gazastrook en de Westelijke Jordaanoever. Sindsdien is de situatie alleen maar verslechterd: de Westelijke Jordaanoever staat sinds 1967 onder bezetting, Gaza al 19 jaar onder blokade. De VN, *Amnesty International*, *Human Rights Watch* en de Israëlische mensenrechtenorganisatie B'Tselem hebben dit systeem gedocumenteerd als apartheid en etnische zuivering.

Voor organisaties als Artsen voor Gaza staat één boodschap centraal: medische zorg is onschendbaar. Artsen voor Gaza is een Nederlandse organisatie, opgericht door zorgprofessionals die weigeren te zwijgen: artsen, verpleegkundigen en andere zorgverleners die inzien dat ook zij een stem hebben in het publieke debat en verantwoordelijkheid nemen. Zij documenteren systematisch de aanvallen op zorgverleners en ziekenhuizen, verlenen steun

aan Palestijnse medici in de frontlinie en maken de situatie zichtbaar voor een breed publiek. Zij roepen op tot naleving van het internationaal humanitair recht, onafhankelijke documentatie van schendingen en bescherming van iedereen die zorg verleent in het conflict.

De aanvallen op de medische zorg in Gaza vormen een bijzonder alarmrend patroon. Medische zorg verlenen is geen misdaad. Genezen is geen bedreiging. Toch worden zorgverleners doelbewust aangevallen, opgesloten of tot zwijgen gebracht, ongeacht hun achtergrond, geloof of politieke overtuiging. De onafhankelijke VN-onderzoekscommissie voor bezet Palestijns gebied concludeerde in 2025 dat Israël de genocidale intentie heeft om het Palestijnse volk in Gaza geheel of gedeeltelijk te vernietigen: ziekenhuizen en scholen werden uitgeschakeld, landbouwgrond vernietigd, voedselhulp geblokkeerd en toegang tot schoon drinkwater beperkt.

Sinds het 'staakt-het-vuren' van oktober 2025 gaan de aanvallen onverminderd door. Israël trok een zogenaamde Gele Lijn die steeds verder westwaarts opschuift. Iedereen die in de buurt komt wordt beschoten: zeker 269 mensen zijn hierdoor gedood, onder wie tientallen kinderen. Intussen worden op de Westelijke Jordaanoever Palestijnse huizen en scholen met de grond gelijk gemaakt, en is zelfs de doodstraf mogelijk gemaakt met een wet die zo is geformuleerd dat in de praktijk enkel Palestijnen daar het slachtoffer van worden.

Deze normalisering van geweld reikt verder dan het slagveld. Ook in het Nederlandse politieke discours zien we zorgwekkende ontwikkelingen. Tweede Kamerlid Gidi Markuszower riep vorige week in een interview met een journalist van het YouTube-kanaal Left Laser op om Palestijnse asielzoekers met 'maximaal geweld' bij de grens tegen te houden en weigerde afstand te nemen van de interpretatie dat dit ook schietend geweld kon betekenen.

Meerdere organisaties hebben hiervan aangifte gedaan. Dergelijke uitspraken van een volksvertegenwoordiger zijn niet vrijblijvend: zij dragen bij aan een klimaat waarin geweld tegen Palestijnen politiek acceptabel wordt gemaakt. Het internationale systeem is verlamd. VN-resoluties worden systematisch geblokkeerd door de VS. Maar de druk vanuit de samenleving werkt. In het verleden hebben boycots en sancties bewezen effectieve middelen te zijn voor de handhaving van mensenrechten. Artsen voor Gaza vindt dat we die les nu moeten gaan trekken.

Zwijgen terwijl ziekenhuizen worden aangevallen en zorgverleners verdwijnen is geen neutraliteit, het is medeplichtigheid. Nederland is een van de grootste investeerders in Israël, importeert defensiematerieel uit Israël en is voor een aanzienlijk deel van de medicijnvoorziening afhankelijk van het Israëlische farmaceutische bedrijf *Teva Pharmaceutical Industries*. Teva is wereldwijd marktleider in generieke medicijnen en onderhoudt economische activiteiten die volgens mensenrechtenorganisaties bijdragen aan de instandhouding van de Israëlische bezetting en illegale nederzettingen op Palestijns gebied. Daarom heeft Artsen voor Gaza de campagne *Stop Teva* gestart, waarin het oproept tot boycot en desinvestering: niet vanwege de medicijnen zelf, maar omdat wij stellen dat winsten van het bedrijf verbonden zijn met een systeem van kolonisatie, apartheid en mensenrechtenschendingen. Met onze zorgpremie ondersteunen we Teva en dat moet stoppen. Geen levering van medicijnen waarvan de opbrengst bijdraagt aan bezetting en genocide (1).

Ook binnen de internationale medische wereld groeit de kritiek. De *World Medical Association* (WMA) heeft herhaaldelijk opgeroepen tot bescherming van zorgverleners, ziekenhuizen en medische hulp in Gaza, en benadrukt dat aanvallen op gezondheidszorg in strijd zijn met het internationaal humanitair recht. Tegelijkertijd krijgt de *Israeli Medical Association* (IMA)

Schoenen symboliseren de omgekomen zorgmedewerkers

kritiek van artsen en mensenrechtenorganisaties, omdat deze volgens hen onvoldoende publiekelijk stelling neemt tegen aanvallen op Palestijnse zorgverleners en de vernietiging van de gezondheidszorg in Gaza. Voor veel zorgprofessionals wereldwijd staat daarmee niet alleen de Palestijnse gezondheidszorg onder druk, maar ook de geloofwaardigheid van medische

neutraliteit en internationale medische ethiek. Daarom roepen zorgverleners wereldwijd de WMA op om de IMA te schorsen, totdat zij zich ondubbelzinnig uitspreekt tegen schendingen van medisch en humanitair recht.

Artsen voor Gaza roept zorgverleners daarom op die strijd te steunen met een petitie (2). 🗳️

(1) Via stopteva.nl kan binnen enkele seconden een klacht worden ingediend bij de zorgverzekeraar. Ook is er de nodige achtergrondinformatie te vinden.

(2) https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSeH7OnfioYM4GUhhwzJF-tRNdT4_aChY1vslcLVvwo921M-Qw5Q/viewform

Interview met Sterre van Buuren

Marianne Begemann en
Hans van Iterson

Dit interview vond eind april plaats op verzoek van Willem de Haan, hoofdredacteur van het kwartaalblad *Vredesmagazine*. Als dank mochten wij dit interview ook opnemen in de *NVMP-Nieuwsbrief*.

*Sterre, we kennen je onder andere van een artikel in het NRC getiteld **Als er oorlog komt, zijn we met kernwapens net zo kwetsbaar als zonder**. Een jong iemand die zo 'n onderbouwde mening over kernwapens heeft, dat kom je zelden tegen. Normaal zien wij in de media alleen maar oudere, grijze heren die ons iets over kernwapens vertellen. Hoe is jouw interesse voor dit onderwerp ontstaan?*

Ik ben een PhD kandidaat aan de Universiteit van Glasgow waar ik mij richt op kernwapenbeleid in Frankrijk en in het Verenigd Koninkrijk en specifiek op hoe wapenbedrijven daarin meedoen. Tevens ben ik onderzoeksassistent in de kernwapengroep (*Nuclear Knowledges*) van *Sciences Po* in Frankrijk. Daarbij kijk ik ook naar het *nuclear sharing*-beleid in Nederland en Europa.

Dat het kernwapenonderwerp vooral het terrein is van oudere mannen, de Koude Oorlog-generatie zagezegd, komt vooral doordat het onderwerp de afgelopen decennia minder de aandacht van jongeren heeft getrokken. Zelf kwam ik via mijn studie internationale betrekkingen in aanraking met kernwapens. Het onderwerp sprak me om twee redenen aan, enerzijds omdat de logica, de balans, in internationale betrekkingen helemaal uit elkaar valt op het moment dat het over zoiets dramatisch als kernwapens gaat. En aan de andere kant heb ik het idee dat de theorie over kernwapens, zoals afschrikking, sinds de jaren 60 van de vorige eeuw eigenlijk niet wezenlijk is veranderd. Het is een “kleren van de

Sterre van Buuren

keizer” verhaal geworden. Er wordt geen aandacht geschonken aan vragen wat de consequenties zijn voor het klimaat, de medische gevolgen van kernproeven, het gebrek aan transparantie en het ondemocratische karakter van kernwapens. Dat is een behoorlijk gat om te vullen.

In je promotieonderzoek aan de Universiteit van Glasgow richt je je op ‘De rol van de private sector in de kernwapenpolitiek van het VK en Frankrijk’. Wat moeten we ons daarbij voorstellen? Hoe lopen die geldstromen?

Goede vragen, maar dit onderzoek duurt drie jaar en ik ben er nu een half jaar mee bezig, *work in progress*. Dus concrete antwoorden en conclusies kan ik helaas nog niet geven. Het idee erachter is dat slechts een beperkte groep mensen zich met kernwapenbeleid bezighoudt, waaronder ook private actoren. En dat de ruimte voor deze actoren door de privatiserings- en liberaliseringsgolf steeds meer toeneemt en ze daarmee ook beleidsvormend worden. Interessant is om daarbij te kijken of de private sector zich vooral op conventionele wapens richt of wellicht ook op kernwapens. Daarbij gaat het niet alleen om literatuuronderzoek maar ook om het aanspreken van primaire bronnen.

Recentelijk heeft de Franse president Macron Europese landen aangeboden te schuilen onder zijn Franse ‘atoomparaplu’. Wat vind jij daarvan? Hoe moeten we dat schuilen zien en hoe concreet gaat dat worden, komen er soms Franse kernwapens naar Nederland?!

Het voorstel van Macron was vrij vaag, en dus weinig concreet, en ik denk dat dat wel zo zal blijven. De Amerikaanse kernbommen op Volkel liggen er al heel lang en ook daar wordt nog steeds heel vaag over gedaan. Er bestaat weinig transparantie. Ook Frankrijk hecht strategische waarde aan vage beloftes. Ze zullen nooit een duidelijke grens aangeven die bij overschrijding tot het inzetten van kernwapens zal leiden.

Voor nu is alleen officieel bekend dat we gesprekken met de Fransen aangaan over hoe we op nucleair gebied zouden kunnen samenwerken. Dat kan leiden tot verdere stappen, bijvoorbeeld meedoen met oefeningen en bijdragen aan conventionele missies zoals het begeleiden van straaljagers of het bijtanken van Franse toestellen.

Franse straaljagers met kernwapens op Volkel gaat voorlopig dus niet gebeuren?

Macron heeft aangegeven dat er situaties kunnen ontstaan waarin er een tijdelijke verspreiding van Franse kernwapens op Europese vliegbases kan plaatsvinden. Maar dan moet er waarschijnlijk al wel sprake zijn van een internationale crisissituatie. De verspreiding kan dan overigens vooral een ‘geruststellende’ functie hebben voor bondgenoten, aan de Oostflank, die zich bedreigd voelen. Het is een politiek signaal dat je als Europa verenigd bent tegen een Russische dreiging.

Macron noemt dat ‘voorwaartse afschrikking’. Verspreiding van kernwapens over meer landen waardoor Poetin zich op meer doelwitten moet richten. Is dat zin of onzin?

Voor Frankrijk is de verspreiding niet per se nodig om nucleaire slagkracht

veilig te stellen. Die straaljagers met kernwapens vormen namelijk niet de essentie van haar strategische nucleaire verdediging, dat zijn de Franse atoomonderzeeërs. Die kunnen omdat ze verstopt zijn in de oceaan niet uitgeschakeld worden, terwijl Europese luchtbases daar wel kwetsbaar voor zijn. De straaljagers hebben andere wapens, middellange-afstandsraketten die dus niet zo makkelijk in een grote aanval op heel Rusland ingezet kunnen worden. Komt bij dat straaljagers relatief kwetsbaar zijn voor luchtafweergeschut.

Dan is de vraag natuurlijk waar de vliegtuigen dan goed voor zijn. Die van de NAVO zijn er voor een scenario waarbij je op een slagveld een wat 'kleinere' atoombombom zou willen gebruiken. Dat je zoiets überhaupt overweegt komt door de 'flexible response'-doctrine van de NAVO. Ze willen niet afhankelijk zijn van grote kernwapens op kernonderzeeërs, maar willen bijvoorbeeld in geval van een aanval op de Baltische staten ook een kleiner kernwapen kunnen inzetten. Frankrijk heeft die doctrine niet. Het gebruikt in principe alleen strategische wapens in een grote aanval. Ze hebben

wel de doctrine van een 'waarschuwingschot': als de afschrikking dreigt te mislukken willen de Fransen één enkel kernwapen afvuren om aan te tonen dat het menens is. Ze hopen dan dat de vijand niet terugschiet maar de-escalereert. Operationeel is de voorwaartse afschrikking dus niet echt nodig. Realistisch gezien blijft voorwaartse afschrikking vooral een symbool van de alliantie.

We hebben het nu toch over een vorm van verspreiding van Franse kernwapens over meerdere landen. Dat is toch in strijd met, de geest van, het Non-Proliferatie Verdrag (NPV) dat door al die landen ondertekend is? Het is zeker in strijd met de geest van het NPV, maar ik denk dat je wel hard kunt maken dat het niet tegen de geschreven letter van het verdrag indruist. De internationale gemeenschap heeft ook de Amerikaanse kernwapens op Volkel en andere bases al geaccepteerd. Dan zou dat ook voor de Franse kernwapens kunnen gelden. De wapens blijven immers Frans bezit en volledig onder Franse controle. Het is een volgend hoofdstuk van 'nuclear sharing'. De tegenstrijdigheid met het NPV zit hem vooral in artikel

VI. Daarin worden kernwapenstaten opgeroepen tot onderhandelingen die leiden tot de reductie van kernwapens. Daar voldoen ze al decennialang niet aan en dit is nog weer een stap in de verkeerde richting.

We hadden het al even over de Amerikaanse kernwapens op Volkel. Nu de Franse kernwapenparaplu wordt uitgebreid is dan nu niet hét moment om die Amerikaanse terug te sturen? Nee, tot nu toe zijn er geen signalen dat we de Amerikaanse kernwapens gaan afwijzen als de Franse paraplu wordt uitgebreid. Wij zijn een brave bondgenoot binnen de NAVO die toch van mening is dat Amerika een belangrijke bondgenoot blijft. Ook Macron heeft het niet over een vervanging van de Amerikaanse atoomparaplu, maar over een aanvulling daarop.

Ben je eigenlijk veilig onder een atoomparaplu of ben je eerder een doelwit?

De paraplu functie van kernwapens klopt niet. Inkomende kernwapens kun je er niet mee tegenhouden. Het is dus hooguit een bordje waarop staat 'niet regenen a.u.b.'. Waarom het ons

Vervolg op pagina 24

Franse Atoomparaplu geeft schijnveiligheid

veiliger zou moeten houden is het idee van ‘effectieve afschrikking’. Als je ons, nucleair, aanvalt dan slaan wij nucleair terug en dat zal voorkomen dat jij dat in je hoofd haalt. Maar er is eigenlijk nooit goed over nagedacht of dat tussen bondgenoten wel zo geloofwaardig is. Immers, als Litouwen wordt aangevallen door Rusland dan zal Frankrijk geen kernoorlog willen beginnen met het risico op een nucleaire vergeldingsaanval op Franse steden. De Russen zullen zich dat ook realiseren, dus dan werkt die nucleaire afschrikking al niet zo effectief. Kijken we naar de onveilige zaken dan spelen er drie averechtse zaken: als je onder zo’n paraplu accepteert dat er kernwapens op jouw grondgebied komen, dan accepteer je ook dat je daarmee doelwit wordt. Immers kernwapenlocaties zullen de eerste zijn die een vijand wil uitschakelen. Een tweede averechtse effect is dat je risico’s op ongelukken met kernwapens op die vliegbasis gaat lopen. Het kan gruwelijk misgaan.

Tenslotte, hoe meer je gaat nucleariseren, hoe groter de kans is dat het nucleair mis gaat lopen in een conflict omdat je nu eenmaal kernwapens hebt om in te zetten.

Dus kernwapens hebben een niet heel overtuigende afschrikkende werking maar wel een aantal averechtse effecten waardoor ze Nederland niet persé veiliger maken dan conventionele alternatieven.

Zouden de VS Iran hebben aangevallen als ze kernwapens hadden?

Waarschijnlijk niet. Maar toch geven kernwapens geen garantie van veiligheid. Het heeft niet voorkomen dat kernwapenstaten zelf werden aangevallen. Engeland werd in de Falklandoorlog door Argentinië aangevallen, Israël door Egypte en Iran.

Jij doet ook onderzoek naar het zogenaamde ‘Nucleaire IQ’, wat moeten we daar onder verstaan?

Zowel de vredesbewegingen als de kernwapenstrategen hebben het over het “Nucleaire IQ”. Het idee erachter is dat als mensen meer zouden weten over dingen als kernwapens, ze ook de juiste keuzes zouden kunnen maken. Volgens de vredesbeweging zullen mensen dan inzien dat het een slecht

idee is om ze te hebben. Maar als ze naar de kernwapenstrategen luisteren, dan zullen ze inzien hoe belangrijk kernwapens zijn voor onze verdediging bij een conflict. Dan heb je ze juist heel hard nodig. Die tweespalt geeft eigenlijk weer hoe weinig serieus het debat geweest is over kernwapens de afgelopen decennia. Beide kanten hebben langs elkaar heen gepraat.

Volgens mij komt het ‘lage nucleaire IQ’ van mensen niet persé doordat ze de kop in het zand steken maar vooral door het gebrek aan transparantie. Mensen kunnen niet serieus nadenken over kernwapens zonder feiten rond kernwapenkeuzes en overdenking van de logica daarachter. Veel daarover blijft achter gesloten deuren, ook in de politiek. Kamervragen worden stelselmatig afgedaan met ‘worden geen uitspraken over gedaan’ of ‘bevestigd nog ontkend’. Kennis wordt ondemocratisch beheerd, er bestaat geen transparantie over. Zo blijf je in dezelfde groef van de grammofoonplaat draaien. In mijn eigen onderzoek loop ik ook tegen die geheimhouding aan. Als ik ‘close calls’, bijna-ongelukken, wil onderzoeken blijven veel dossiers gesloten. Zo krijg je geen goed overzicht en blijf je vaak steken bij de Cubacrisis terwijl er heel veel heikele momenten zijn geweest.

De Doomsday Clock wordt elke jaar dichter bij het einde der tijden gezet. Zie jij dat ook en hoe komt dat? Leven we nu in een tijd die gevaarlijker is dan tijdens de Koude Oorlog?

Als wetenschapper zou ik niet durven stellen dat het nu gevaarlijker is dan tijdens de Koude Oorlog. Niet omdat ik het hedendaagse gevaar onderschat maar omdat ik denk dat we door allerlei geheimhouding gruwelijk onderschatten hoe gevaarlijk de Koude Oorlog daadwerkelijk was. Wat momenteel voor groter gevaar zorgt is het aantal vijandige relaties tussen landen waardoor de kans dat het mis gaat groter wordt. In de Koude Oorlog had je vooral Rusland tegen de VS. Nu heb je ook India tegen Pakistan, de VS tegen China, Noord-Korea tegen Zuid-Korea. Verder neemt de *Doomsday Clock* sinds 2007 ook klimaatrisico’s mee in haar afwegingen en het klimaat is er sinds die tijd alleen maar slechter op geworden.

Door zorgen over kernwapens binnen de vredesbeweging is in 2017 het VN-Kernwapenverdrag TPNW (Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons) tot stand gekomen. Sinds 2021 is het van kracht en inmiddels is het door meer dan de helft van alle landen op deze planeet ondertekend, behalve door kernwapenstaten die het verdrag negeren. In hoeverre is dit verdrag toch van enig belang?

Als je van de TPNW verwacht dat het binnen tien jaar kernwapenvermindering op gang gaat brengen dan heeft het weinig belang. Tegelijkertijd is het een teken van hoop, een *wake-up call*. Een groep *civil society* organisaties heeft zich ontwikkeld tot een nuttig platform (ICAN) en met de TPNW worden kernwapens gedelegeitimeerd en immoreel verklaard. Kernwapenvrije zones ontstaan, *nuclear sharing* wordt kritischer bekeken. Doordat landen en *civil society*-organisaties die tegen kernwapens zijn samenkomen, ontstaat er ruimte voor een andere denkwijze over kernwapens dan in de jaren 60.

Toch neigen binnen Europa steeds meer landen naar hun eigen kernwapens, vooral de Scandinavische landen hebben daar oren naar.

Op korte termijn zie ik dat niet gebeuren. Het ging hier vooral om een wens van een kleine groep vrij rechtse partijen. Finland wil wel af van de belemmering kernwapens op zijn grondgebied te plaatsen en Zweden behoort tot de landen die in gesprek zijn met Frankrijk. Men wil dus wel meepraten in de bredere Europese nucleaire context.

Zijn conventionele wapens geen goed afschrikkingalternatief voor kernwapens? Die kun je immers wel daadwerkelijk inzetten, kernwapens eigenlijk niet. Dus een geloofwaardiger afschrikking?

Ik denk wel dat het voor Europese landen voor hun verdediging verstandiger is om in te zetten op goede conventionele bewapening dan te vertrouwen op nucleaire afschrikking.

Sterre hartelijk dank, we zijn al een stuk wijzer geworden. Nu nog kijken dat we jou in de media krijgen in plaats van die TV-generaals en analisten van allerhande denktanks. 🍷